

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ante Golob

**Ekonomska razvitost in volilno odločanje: primer škotskega
referenduma 2014**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ante Golob

Mentorica: prof. dr. Alenka Krašovec

Somentorica: doc. dr. Meta Novak

**Ekonomska razvitost in volilno odločanje: primer škotskega
referenduma 2014**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Ekonomska razvitost in volilno odločanje: primer škotskega referendumoma 2014

V diplomskem delu sem preučeval povezave med volilnim odločanjem in ekonomsko razvitostjo regij, in sicer na primeru referendumoma o škotski samostojnosti. V teoretičnem delu predstavljam različne poglede na volilno odločanje, zlasti pa se osredotočim na racionalno teorijo oziroma ekonomsko volilno obnašanje. Tako opredelim Downsov racionalni model volilnega obnašanja, Rikerjevo in Ordeshookovo nadgradnjo modela s politično participacijo, sledi teoretična opredelitev ekonomskega glasovanja in zadnji v razvoju racionalnih modelov je predstavljeno tematsko glasovanje. V začetku empiričnega dela predstavljam zgodovino referendumov o samostojnosti ter pravni okvir, ki je omogočil izvedbo referendumoma o samostojnosti Škotske in potek referendumске kampanje. Sledi podrobnejša analiza rezultatov izvedenega referendumoma o škotski samostojnosti po regijah. V zadnjem delu tako analiziram ekonomske dejavnike po regijah glede na referendumski rezultat in opravi korelacijsko analizo med rezultatom na volitvah po regijah ter med izbranimi ekonomskimi dejavniki. Ugotavljam, da so izbrani ekonomski dejavniki pomembno vplivali na volilno obnašanje volivcev na referendum o škotski samostojnosti.

Ključne besede: referendum o samostojnosti, racionalna teorija, ekonomsko glasovanje, tematsko glasovanje, volilno odločanje.

Economic development and electoral decision-making: the example of the 2014 Scottish referendum

In thesis I studied the links between electoral decision-making and the economic development of the regions, in the case of a referendum on Scottish independence. In the theoretical part, I present various aspects of electoral decision-making, so the main focus of the theoretical part is on rational theory and economic voting behavior. I define Downs rational model of voting behavior, Riker's and Ordeshook's upgrade of the model with political participation, followed by the theoretical definition of economic voting and the latest in the development of rational models, an issue voting is presented. At the beginning of the empirical part, I present the history of independence referendums and the legal framework that enabled the holding of a referendum on the independence of Scotland and referendum campaign. This is followed by a more detailed analysis of the results of a referendum on Scottish independence by region. In the latter part, I analyze economic factors by region according to the referendum results and I carried out a correlation analysis between the referendum results by region and economic factors. I find that economic factors had a significant influence on the electoral behavior of voters in the referendum on Scottish independence.

Key words: independence referendum, rational theory, economic vote, issue voting, electoral decision-making.

Kazalo

1 Uvod.....	6
2 Metodološki načrt.....	7
2.1 Cilj	7
2.2 Hipoteze / raziskovalno vprašanje	7
2.3 Metodologija oz. metode preučevanja.....	7
2.4 Zgradba diplomskega dela.....	8
3 Zgodovinski okvir in potek dogodkov pred škotskim referendumom	9
4 Teoretični del.....	11
4.1 Racionalni model volilnega vedenja.....	11
4.2 Racionalno odločanje volivcev.....	12
4.3 Model racionalnega odločanja in politična participacija	15
4.5 Pomen informacijske ozaveščenosti volivcev pri racionalnem modelu odločanja	16
4.6 Ekonomska teorija glasovanja	18
4.7 Ekonomija kot glavni dejavnik volilnega odločanja	19
4.8 Subjektivni elementi volivca pri ekonomskem glasovanju	20
4.9 Tematsko glasovanje	22
5 Empirični del	26
5.1 Politični procesi pred škotskim referendumom in izvor legalnosti referendumov o neodvisnosti.....	26
5.2 Edinburški dogovor	28
5.3 Škotski zakon o referendumu in referendumski postopki	29
5.4 Referendumski kampanji ZA Yes Scotland in PROTI Better Together	30
5.5 Ekonomske tematike v referendumski kampanji.....	31

5.6 Referendum o škotski neodvisnosti.....	34
6 Ekonomska razvitost in volilno odločanje – analiza.....	35
6.1 Število nezaposlenih ter referendumski rezultat.....	35
6.2 Število registriranih podjetij ter referendumski rezultat.....	36
6.3 Število osebnih stečajev ter referendumski rezultat	36
6.4 Število družin (z otroki starimi 0–19) z nizkimi dohodki ter referendumski rezultat.....	36
6.5 Korelacijska analiza med odstotkom volivcev, ki so glasovali ZA in izbranimi ekonomskimi indikatorji.....	37
7 Zaključek.....	38
8 Viri.....	39
Priloge	42
PRILOGA A: Referendumski rezultati po občinskih okrožjih.....	42
PRILOGA B: Število prebivalcev po občinskih okrožjih	43
PRILOGA C: Nezaposleni po občinskih okrožjih	44
PRILOGA Č: Število registriranih podjetij po občinskih okrožjih	46
PRILOGA D: Število osebnih stečajev po občinskih okrožjih	47
PRILOGA E: Družine (z otroki starimi od 0-19 let) z nizkimi dohodki po občinskih okrožjih	48
PRILOGA F: Korelacijska analiza med odstotkom volivcev, ki so na referendumu glasovali ZA in ekonomskimi indikatorji	50

1 Uvod

Odločitev o tematiki diplomske naloge se je oblikovala v dneh po 18. septembru 2014, ko so bili znani rezultati škotskega referendumu o samostojnosti. Čeprav se je zdel odgovor na referendumsko vprašanje enostaven in na katerega bi vsak, ki vsaj malo pozna ponosni škotski narod, odgovoril pritrdilno, se je večina škotskih volivcev odločila ostati v britanski skupnosti. Rezultat je bil precej tesen, saj je obstanek v Združenem kraljestvu podprlo le malenkost več škotskih volivcev kot tistih, ki so podpirali samostojnost. Vprašanja, ki so se mi porajala ob razglasitvi rezultata, so pripomogla k temu, da sem Škotski referendum o samostojnosti in odločanje ljudi na njem izbral za tematiko svojega diplomskega dela.

Pred referendumom se je razvila zanimiva debata med taboroma ZA in PROTI samostojnosti o prihajajočih izzivih, ki bi jih prinesla samostojnost. Ekonomske politike, ki so dominirale v predvolilnih debatah, so postavile pod vprašaj že nekatere pridobljene ekonomske pravice škotskih državljanov. Najpogostejša ekonomska vprašanja so bila vprašanje članstva v EU, dostopa do enotnega evropskega trga, vprašanje, ali Škotska lahko obdrži funt kot lastno valuto, količina zalog nafte v severnem morju, od katerih je država finančno odvisna in dostopa do finančnih trgov (Kerevan in Cochrane 2014). Za volivce so ta odprta ekonomska vprašanja korak v negotovost, kjer ne morejo zagotovo prepoznati prihodnjih trendov, zato se je verjetno prenekateri volivec odločil za ekonomsko stabilnost, ki mu je že zagotovljena znotraj Združenega kraljestva. Tako me bo v diplomskem delu zanimal pomen različnih dejavnikov, zlasti pa vpliv ekonomskih dejavnikov na volilno odločanje. Pri preučevanju pomena ekonomskih dejavnikov na odločanje volivcev pa se bom osredotočil na dejavnike ekonomske razvitosti regij, saj na podlagi nekaterih teorij volilnega obnašanja pričakujem, da so proti samostojnosti Škotske od Velike Britanije glasovali volivci v tistih regijah, ki bi s samostojnostjo Škotske največ ekonomsko izgubile.

2 Metodološki načrt

2.1 Cilj

Cilj diplomskega dela je preučiti vpliv ekonomskega položaja in razvitosti regij na volilno odločanje volivcev o samostojnosti Škotske na referendumu, ki je potekal 18. septembra 2014. Izhajam iz v literaturi večkrat dokazane pomenskosti ekonomskega glasovanja oziroma izhodišča, da so v predvolilnih soočenjih in kampanjah ZA kot tudi PROTI samostojnosti, prevladovala ekonomske tematike, na podlagi katerih se je volivec v skladu z ekonomskim položajem v regiji, v kateri živi, volilno odločil. Pri svoji analizi bom zavzel stališče, da so se volivci v volilnih okrajih v posameznih regijah z višjo ekonomsko razvitostjo odločali proti osamosvojitvi Škotske iz strahu pred poslabšanjem ekonomskega standarda. Predvidevam, da so imele ekonomske tematike o nadaljnjem razvoju Škotske v primeru osamosvojitve, ki so prevladovala v volilnih kampanjah, močan vpliv na oblikovanje javnega mnenja in volilno obnašanje volivcev znotraj posameznih regij. Ekonomsko glasovanje ni novost, Dorussen in Palmer (2004) sta v volilnih študijah preučevanja ekonomskega volivca identificirala zlasti naslednje ekonomske dejavnike, ki vplivajo na volilno odločanje volilcev: stopnje ekonomske rasti, stopnja zaposlenosti, vrednost nacionalne valute. V diplomskem delu tako predvidevam, da so ti dejavniki odigrali pomembno vlogo pri odločanju volivcev na referendumu za škotsko neodvisnost.

2.2 Hipoteze / raziskovalno vprašanje

Podpora samostojnosti Škotske je določala stopnja ekonomske razvitosti teritorialne enote, v kateri volivci živijo.

2.3 Metodologija oz. metode preučevanja

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabil analizo primarnih virov in sekundarno analizo različnih člankov, s katerimi bom predstavil osnovna teoretična izhodišča diplomskega dela. V analitičnem delu bom opravil analizo povezanosti rezultatov škotskega referenduma v povezavi s statističnimi

podatki ekonomskega položaja prebivalstva po regijah.

2.4 Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo bo sestavljeno iz štirih delov. Prvi del bo sestavljen iz uvoda, v katerem bo predstavljena tematika in sestava diplomskega dela, sledil mu bo metodološki načrt diplomskega dela, v katerem bodo opredeljene cilji, hipoteze, ter raziskovalne metode in tehnike. V drugem delu bom soočil različne ugotovitve o dejavnikih volilnega odločanja zlasti pa se bom osredotočil na ekonomske dejavnike, ki so jih izpostavili različni avtorji, ter tematsko glasovanje. V tretjem delu bom predstavil rezultate analize, ki bodo mojo hipotezo bodisi potrdili ali ovrgli. Nato bo sledilo soočenje teoretičnih izhodišč in lastnih ugotovitev analize. Sledi še seznam uporabljene literature in priloge relevantne za diplomsko delo.

3 Zgodovinski okvir in potek dogodkov pred škotskim referendumom

Iz popularne kulture prepoznavamo Škote kot ponosen narod, ki si že stoletja prizadeva za lastno samostojnost in neodvisnost. Filma, kot sta *Braveheart* in *Rob Roy*, in druga popularna dela, nam prikažejo škotski narod kot zatiran narod, ki trpi pod prevlado angleških kraljev. Seveda najdemo tudi v popularni kulturi nekaj resnice, vendar pa je naša percepcija in razumevanje tematike škotskega lahko zaradi tega otežena.

Škotska se je v zgodovini dolgo borila z angleško krono za samostojni obstoj. A leta 1707 (Watson, 2013) je navkljub nekaterim zadržkom s škotske kot tudi z angleške strani prišlo do združenja obeh držav v Unijo, ki jo danes poznamo kot Veliko Britanijo. Nairn (1968, str. 18, v Jackson, 2014, str. 50–53)¹ trdi, da so Škoti s tem pridobili veliko, saj so s širjenjem britanskega imperija po svetu postali partnerji v tej ekspanziji, obenem pa so obdržali vse svoje socialne in kulturne posebnosti. Ker je Velika Britanija začetnica industrializacije, je ta proces potekal v Uniji zelo neregulirano in decentralizirano. S koristni in industrijskim razcvetom, ki jih je v času ekspanzije britanskega imperija doživljala škotska, pa so zlomili še zadnje nacionalistične težnje po samostojnosti (Jackson, 2014).

Škotski nacionalizem se ponovno kreira z zatonom britanskega imperija po drugi svetovni vojni, torej po letu 1945, in v nasprotovanju angleški politiki liberalizma, ki je začel izpodjedati temelje socialne države v sedemdesetih in osemdesetih letih. Tako tudi Jackson (2014) ne vidi začetek nacionalizma v škotski politiki srednjeveških bitk med kronami ali v škotski reformaciji, ampak ga uokviri v povojno obdobje druge svetovne vojne kot razvijajoča se politična misel v šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja. Zrelost škotskega nacionalizma pa uvrsti v pozna osemdeseta in devetdeseta. Jackson (2014) pravi, da je za nastanek škotskega nacionalizma najbolj zaslužna angleška konservativna stranka, saj so v času premierke Margaret Thatcher in tudi kasnejše konservativne vlade z uvajanjem liberalizma in močno privatizacijo nekaterih pomembnejših ekonomskih sektorjev (rudarstvo, tekstilna industrija) ustvarili močno politično nezadovoljstvo škotskih volivcev. Škotski laburisti so se s svojim političnim programom, ki je imel močno socialno noto v 80. letih dvajsetega stoletja in kasneje, pojavili kot močna protiutež angleškim konservativcem in Thatcherjevi liberalistični politiki. V 70. in 80. letih se v ozadju začne

¹ Nairn, T. (1968). The three dream of Scottish nationalism. *New Left Review*, 68(49), 18.

razvijati delovanje škotske nacionalne stranke, ki prepozna nekatere dobre poteze škotskih laburistov, zato v svoj politični program vključijo tudi socialne politike, ki jim omogočajo širiti svojo volilno bazo tudi med podporniki laburistične stranke (Jackson, 2014, str. 52).

4 Teoretični del

4.1 Racionalni model volilnega vedenja

Volilno obnašanje so preučevali različni avtorji, ki so razvili več pristopov k njegovemu pojasnjevanju. Zgodovinsko so se razvili različni modeli, ki imajo korenine v Michiganski šoli, ki je izrazito poudarila dolgoročne dejavnike volilnega obnašanja. Iz nje so avtorji kasneje razvili druge pristope, tudi tiste, ki poudarjajo bolj kratkoročne dejavnike volilnega obnašanja in so za naše delo pomembni. Downs je razvil racionalni model volilnega vedenja, Riker in Ordeshook sta se ukvarjala z vprašanjem povezanosti med politično participacijo in volilnim obnašanjem in odgovorila na odprta vprašanja, zakaj volivci odidejo na volišča, Dorussen in Palmer sta oblikovala ekonomsko teorijo glasovanja, Campbell pa je nekako začetnik tematskega glasovanja.

Glede na izbrano problematiko, bom v večji meri predstavil tri racionalne modele pojasnjevanja volilnega obnašanja, ki so se razvili skozi čas. Temelje racionalne teorije je položil Downs (1957) s svojim delom *Ekonomska teorija demokracij*. Njegovo delo nato razširjata Riker in Ordeshook (1968), temu pa v 80. letih dvajsetega stoletja sledi nadaljnji razvoj ekonomskega voljenja in v 90. letih dvajsetega stoletja vzpostavitev modela tematskega glasovanja. Zato bom v tem teoretičnem delu predstavil osnovne teh modelov, saj bo na teoretični podlagi temeljila tudi nadaljnja empirična raziskava.

Racionalni model volilnega obnašanja se je razvil kot inštrument za preučevanje volivca in njegovega obnašanja pri izbiranju enega od kandidatov na volitvah ali za preučevanje volilne odločitve. Downs (1957) pravi, da je racionalna teorija volilnega obnašanja študija ekonomske in politične racionalnosti volivca in ne psihološko ocenjevanje volivca in njegovega psihičnega stanja. Teorija temelji na ideji volivca kot homo economicus in homo politicus, torej volivca, ki svoje politične odločitve sprejema na oceni največjega ekonomskega doprinosa. Kot poudarja Downs (1957), volivec v demokraciji opravlja primarno politično funkcijo, izbira prihodnje vlade ali odloča o referendumskih odločitvah, ki so zanj najbolj racionalno smotrne (Downs, 1957, str. 7). Za to, da se volivec lahko racionalno odloča, potrebuje kakovostne informacije in predvidljivo družbeno strukturo. To pomeni, da ima volivec, ki deluje racionalno, ne le vpogled v delovanje države in njenih institucij, ampak mora biti sposoben prepoznati tudi obnašanje svojih sodržavljanov (Downs, 1957, str. 11).

Pri oblikovanju racionalnega modela volilnega obnašanja se predpostavlja, da vsaka oblast oziroma vlada, ki je trenutno na oblasti, skuša maksimizirati svojo politično podporo tudi na naslednjih volitvah ali referendumu in s tem v demokratičnem procesu obdržati moč v svojih rokah. Seveda pa imajo interes tudi stranke, ki niso v vladi ali parlamentu, maksimizirati svojo politično moč s ciljem, da izpodrinejo vladajočo stranko (Downs, 1957, str. 12). Enako pa velja tudi za volivce, saj poskušajo na volitvah izbrati opcijo, ki jim ponuja največ koristi, pri čemer se volivci odločajo na podlagi zbranih informacij. Ker je Downs (1957) utemeljitelj racionalnega modela volilnega obnašanja, v nadaljevanju podrobneje predstavljam njegova razmišljanja.

4.2 Racionalno odločanje volivcev

Razumevanje, kako pride volivec do racionalne odločitve, je temeljno vprašanje, ki ga Downs (1957) razrešuje s konceptom koristi (v angleščini »utility income«), ki jo volivec z odločitvijo pridobiva s strani države. Avtor poudarja, da lahko volivec prejema različne koristi s strani države, vendar bo pri svojem racionalnem odločanju upošteval le tiste, ki jih zaznava. Volivec namreč lahko prejema koristi s strani države nezavedno in jih ne prepoznava, zato jih pri svojem odločanju ne more upoštevati. Koristi s strani države, ki jih volivec prejema in se jih zaveda, pa vplivajo na njegovo racionalno odločanje v času volitev (Downs, 1957, str. 37). Na dan volitev tako volivec ocenjuje prejete koristi s strani države v preteklem volilnem obdobju in jih primerja z željami in obeti, ki so mu obljubljeni za prihodnost. Pri tem upošteva tudi predpretekla volilna obdobja ter katera stranka oziroma opcija, ki je vodila državo, mu je nudila določeno korist. Če je volivec v pogledu koristi, ki jih prejema s strani države, v trenutnem stanju zadovoljen, potem bo v danem volilnem trenutku volil za opcijo, ki že vlada, v primeru, ko želi spremeniti oziroma povečati svoje koristi s strani države, bo volil nasprotno opcijo (Downs, 1957, str. 39). Seveda to velja le za referendume z dvema možnima izidoma oziroma za volitve v dvostrankarskem sistemu. Iz tega sledi, da se volivec racionalno na volitvah odloča med dvema različnima tekmujočima opcijama in med tem, katera od njiju mu ponuja več koristi. Vsega, kar stranke v predvolilnem obdobju obljublajo, ne morejo izpolniti, in tega se racionalni volivec zaveda, zato gre pri njegovem volilnem odločanju tudi za ocenjevanje, katere koristi s strani države mu lahko ena od opcij dejansko omogoči in katerih ne. Volivec se torej odloča o dveh prihodnjih hipotetičnih scenarijih, ki mu prinašata različne koristi s strani države ali o trenutni koristi s strani države, ki jo že prejema

in o prihodnji hipotetični koristi, ki bi jo lahko s spremembo svoje volilne odločitve prejemal (Downs, 1957, str. 39–40). Tako se volivec odloča dejansko med spremembo ali nespemembo, saj je velika verjetnost, da če bo volil že vladajočo opcijo, potem ne pričakuje sprememb v prejetju koristi s strani države in če si želi spremembe na oblasti, potem voli opozicijsko opcijo, saj je velika verjetnost, da druga opcija ne bo nadaljevala enakih politik kot dosedanja vlada. Tako Downs (1957) trdi, da na volilno odločanje racionalnega volivca vpliva strankarski oziroma opcijski diferencial, to je razlika med koristmi, ki jih volivec prejema s strani države sedaj in med tistimi koristmi s strani države, ki bi jih prejemal v primeru, ko bi državo vodila druga stranka oziroma drugačna politična opcija, ob tem pa seveda upošteva tudi možne koristi, ki jih lahko pridobi z novo politično opcijo na oblasti in novimi politikami v prihodnosti (Downs, 1957, 40). Tako bo racionalni volivec, katerega koristi s strani države so v danem trenutku nizke, z veliko verjetnostjo glasoval za spremembo političnih opcij na oblasti, saj je kakršna koli sprememba v pogledu koristi, ki jih pridobiva, navzgor visoko verjetna s spremembo opcij. Medtem pa bo volivec, ki prejema veliko korist s strani države, poskušal to stanje ohraniti in zato obstaja velika verjetnost, da bo volil že obstoječo vladajočo opcijo, saj bo ta tudi v prihodnosti zelo verjetno že obstoječe politike nadaljevala. Kot izpostavlja Downs (1957), se oba volivca obnašata racionalno s svojega stališča in poskušata maksimizirati svojo korist (Downs, 1957, str. 43). Downs (1957) v svoje temeljno delo o racionalnem odločanju volivca vpelje tudi volivca, ki se volitev ne udeležuje. V tem primeru gre za racionalnega volivca, ki je ocenil, da sta:

- programa nasprotujočih si političnih opcij zelo podobna
- programa nasprotujočih si političnih opcij sta si sicer različna, a je končna korist s strani države zanj v obeh primerih volilne odločitve enaka.

Ker racionalni volivec v tem primeru ne pridobi novih koristi s strani države, oziroma ne povečuje že obstoječih koristi, se volitev ne udeleži, saj ima z udeležbo povečan strošek (Downs, 1957, str. 44–45).

Tako je racionalni model oziroma ekonomsko glasovanje postal prvi način, ki je s pomočjo matematične formule poskušal razložiti volilno obnašanje volivca z vidika volivčevega preračunavanja med različnimi koristmi, da se volitev udeleži, oziroma ali so stroški, ki jih ima volivec, manjši od nagrad, ki jih volivec prejme, če odide na volišče oddati svoj glas.

Matematična formula je tako sestavljena iz stroška (C), ki ga ima volivec, če se volitev udeleži, verjetnosti (P), da bo volivec s svojim glasom odločil volitve v svojo korist, s koristjo (B), da podpre svojega preferiranega kandidata in tako pridobi željeno korist in seveda nagrade (R), ki jo volivec prejme, če so uresničeni vsi prejšnji parametri v njegovo korist. Tako se oblikuje enačba:

$$R = (B \cdot P) - C$$

Tem teoretičnim Downsovim predpostavkam se pridružuje tudi Riker (1962), ki pravi, da se volivci na volitvah odločajo o razporeditvi dobrin, ki so določeni družbi na voljo. Z izvolitvijo vlade volivci podelijo avtoritarno moč za razporeditev dobrin. To avtoritarno moč lahko izvajajo posameznik ali skupina (Riker, 1962, str. 11). Riker (1962) je analizo racionalnega obnašanja volivcev matematično povezal s teorijo iger, kjer je predpostavil naslednje parametre, pogoje, za udeležbo volivcev na volitvah.

- Prvi pogoj je, da sta v proces vključena vsaj dva posameznika oziroma dve skupini.
- Drugi pogoj je, da sta si interesa teh dveh posameznikov oziroma skupin v medsebojnem konfliktu, pri tem pa velja, da če enemu posamezniku ali skupini, uspe zmagati, druga skupina absolutno izgubi. To nam zagotavlja, da so koristi in izgube v procesu kvantitativne naravi in so merljive.
- Tretji pogoj je informacijski. Pravi, da morajo udeleženci imeti na voljo vse informacije o možnih koristih in potencialnih izgubah.
- Zadnji pogoj pa je racionalnost udeležencev, torej da bodo v trenutku odločanja izbrali tisto odločitev, ki maksimizira njihovo korist (Riker, 1962, str. 15).

Seveda se vsi volivci ne obnašajo v skladu z opisanim modelom, zato je razumevanje volivca, ki se ne obnaša v skladu z modelom in včasih sprejema neracionalne odločitve, težko opredeliti kot racionalno obnašanje. A Riker (1962) trdi, da se tudi taki posamezniki ravnaajo racionalno, saj zadovoljujejo kakšno drugo korist. Ker gre pri preučevanju racionalnega obnašanja volivcev za preučevanje volivčeve odločitve, lahko to odločitev objektivno smatramo za pravilno in racionalno tudi, ko se nam zdi, da je volilna odločitev nepravilna. Velika prednost predpostavke o racionalnem obnašanju volivcev je, da preučevalcu volilnega obnašanja omogoča meritve objektivnih merljivih parametrov, in jih povezati z modelom volilnega obnašanja volivcev (Riker, 1962, str. 19). Seveda

pa to ne pomeni, da se vsi volivci obnašajo racionalno. Riker (1962) opozarja, da se lahko volivci odločajo tudi na podlagi zmote ali napačnega razumevanja, vendar pa ti volivci ne zmanjšujejo vloge racionalnosti pri racionalnem modelu volilnega obnašanja, saj se pojavljajo v omejenem številu in ne predstavljajo večjih odstopanj od racionalnega modela volilnega obnašanja.

4.3 Model racionalnega odločanja in politična participacija

Riker in Ordeshook (1968), upošteva Downsove teorije, izpopolnita matematični model, saj so se z uporabo racionalnega modela pri pojasnjevanju volilnega obnašanja volivcev pojavile nekatere težave zlasti pri pojasnjevanju stopnje volilne udeležbe na volitvah, kjer volivec s svojo udeležbo ne poveča ali zmanjša svojih koristi, a se glasovanja vseeno udeleži. Ker so se pojavljali primeri, ko so se volivci udeleževali volitev tudi, ko je matematični model dokazoval, da so stroški za volivce višji kot koristi, sta vpeljala dodatno dimenzijo. Ta dimenzija je predstavljala in pojasnila, zakaj so se volivci odzvali in se udeležili volitev, tudi ko niso pridobili koristi. Novo dimenzijo sta poimenovala »državljska dolžnost« (D) in s tem na novo opredelila matematično enačbo.

$$R = P*B - C + D$$

S to novo (D) dimenzijo volivci svojo participacijo na volitvah uresničujejo tudi tiste koristi, ki jih racionalni model ne zaznava. To so: a) zadovoljstvo (razvito predvsem v zahodnih demokratičnih družbah z dolgo tradicijo, kjer volivci participacijo razumejo tudi kot dolžnost in pravico), ki ga volivci prejmejo z udeležbo na volitvah, b) zadovoljstvo, ki ga volivci prejmejo, ko volijo svojo opcijo in s tem potrdijo pripadnost določeni stranki ali specifičnemu cilju, c) zadovoljstvo, ki ga volivci prejmejo, ko uresničujejo in podpirajo določeni politični sistem, d) zadovoljstvo, ki ga volivci prejmejo, ko pridejo in sodelujejo v procesu glasovanja na volišču in e) zadovoljstvo udeleževanja in odločanja o prihodnjem razvoju političnega sistema in politike (Riker in Ordeshook, 1968, str. 28). S tem pristopom sta avtorja razložila odstopanja, ki so se pojavila pri racionalnem modelu, a obenem opozorila na paradoks nevoljenja. Paradoks nevoljenja namreč pravi, da se volivcu na volitvah, kjer voli celotna volilna populacija, stroškovno ne izplača oditi na volišče, a če bi vsi volivci zavzeli ta pristop, potem ne bi volil nihče (Owen in Grofman, 1984, str. 2). Namreč, nagrada za oddani glas je za volivce le redko dovolj visoka, da bi opravičevala volilno

udeležbo. Zakaj se torej volivci odločajo za udeležbo na volitvah? Feddersen (2004) pravi, da se volivci udeležujejo volitev, ko obstaja velika verjetnost, da bo njihov glas odločilen. S tem bi volivec maksimiziral svoje koristi, ki bi jih pridobil, če bi bil njegov glas odločilni. Seveda se verjetnost, da ima posamezni volivec odločilni glas, z večanjem populacije volivcev zmanjšuje. Zato je ta pristop verjeten le, ko govorimo o zelo omejenem volilnem področju. Torej je glas, ki ga odda volivec na manjših, recimo okrajnih volitvah vrednejši in močnejši, kot na primer pri volitvah na državni ravni, kjer sodeluje celotno volilno telo.

Zato Feddersen (2004) vprašanje obnašanja volivcev in udeležbe na volitvah nadgrajuje z *modelom mobilizacije skupin*. Ta model zagovarja idejo, da se volivci obnašajo strateško in se povezujejo v skupine po pripadnosti in lojalnosti določeni opciji. Model mobilizacije skupin predvideva, da se volivci z določenim ideološkim prepričanjem povezujejo z enako mislečimi volivci. Znotraj teh skupin pa se oblikuje določena struktura, ki jo vodi specifičen vodja. Ta z akcijami informira svojo skupino o koristih, ki jih bodo pridobili z udeležbo, obenem pa ustvarja družbeni pritisk na posameznika (volivca). Z neudeležbo bi volivec ne le razočaral vodjo skupine in celotno skupnost, ampak tudi ogrozil pričakovano korist celotne skupine, ki bi jo skupina izgubila, če ne zmaga njihova preferirana opcija (Feddersen, 2004, str. 105–107).

Ker je volivec vključen v družbo in znotraj te tudi deluje, se volivec dostikrat odloča tudi na podlagi socialno-etičnih načel, ki veljajo v družbi. Edlin, Leman in Kaplan (2007) tako trdijo, da se volivci obnašajo skladno z vedenjem skupin, ki jim pripadajo, in nacionalnosti. Tako racionalni volivec ne uresničuje le svoje koristi, ampak deluje družbeno odgovorno, obenem pa so opcije, med katerimi izbira oblikovane tako, da pritegnejo čim večje število potencialnih volivcev (Edlin, Gelman in Kaplan, 2007, str. 10–15).

4.5 Pomen informacijske ozaveščenosti volivcev pri racionalnem modelu odločanja

Pri preučevanju in zasnovi racionalnega modela je Downs (1957) izrazito poudaril pomen informacij in informiranosti volivca. Zato da lahko sprejmejo odločitev, kako in ali bodo volili, morajo volivci pridobiti ustrezne informacije. Te informacije morajo pridobiti na način, ki bi bil zanje stroškovno ugoden. Downs (1957) tako opredeli dva načina informiranja volivca:

- Prosto dostopne informacije – vsaka družba ima prost pretok informacij, ki lahko potekajo od ust do ust ali pa krožijo po bolj tehničnih kanalih. Te lahko prihajajo tudi s strani države,

političnih strank in drugih skupin. Naloga in strošek volivca je, da tiste informacije, ki jih prepozna kot pomembne za svojo odločitev, obdrži in zavrže tiste, ki jih ne potrebuje. Ob tem je pomembno poudariti, da vsi volivci ne pridobijo enake informacije oziroma enake količine informacij.

- Pridobivanje informacij strokovnjakov – pomembno vlogo pri podajanju informacij imajo strokovnjaki z različnih področij. Ti prihajajo predvsem iz državnih institucij, saj so specializirani za posamezne politike, ki jih država izvaja, interesnih skupin, ki poskušajo vplivati na delovanje države, političnih strank, ki spremljajo delovanje vlade, oziroma nadzirajo njeno delovanje, ter iz vrst strokovnjakov, ki se ukvarjajo z zbiranjem informacij. Za volivca te informacije niso prosto dostopne, njihovo pridobivanje je pogosto pogojeno z dodatnimi stroški (Downs, 1957, str. 220–237). Tako so dostikrat pomembne in verodostojne informacije plačljive, recimo že dostop do osnovnega množičnega medija je za volivca pogojen s stroškom v obliki naročnine ali prispevka. Prav tako je lahko eden glavnih oblik stroška volivca čas, ki ga nameni za pridobivanje informacij za potrebe voljenja.

Downs (1957) poudari, da volivci skladno s teorijo pri odločanju upoštevajo tiste informacije, ki bi lahko ključno vplivale na oddajo njihovega glasu specifični opciji. Pri tem je ključno, da prave informacije prepoznajo dovolj zgodaj v predvolilnem obdobju, še posebej tiste informacije, ki bi lahko vplivale na pridobivanje oziroma ohranjanje njihovih koristi s strani države, ob tem pa pazijo, da ohranjajo stroške pridobivanja informacij na najnižji ravni.

Tok razvoja racionalnega modela se po Downs, Rikerju in Ordeshooku z razvijanjem politične znanosti usmeri v dva nova modela, kjer se preučuje volivca na podlagi tega, kako se odloča na volitvah glede na ekonomsko stanje državnih ekonomskih politik in se ga imenuje ekonomsko glasovanje. Drugi model, tematski model volilnega obnašanja, pa omogoča preučevanje volilnega obnašanja volivca glede na specifične tematike, ki se njemu zdijo zelo pomembne, obenem pa vplivajo na njegovo volilno glasovanje. V nadaljevanju bom naprej predstavil glavne značilnosti ekonomskega glasovanja, nato pa bodo sledile še glavne značilnosti tematskega glasovanja.

4.6 Ekonomska teorija glasovanja

V teoriji racionalne izbire ima korenine še ena od teorij volilnega obnašanja, ki se imenuje ekonomsko glasovanje. Kljub globalizaciji in liberalizaciji finančnih in gospodarskih trgov ima vodenje državnih ekonomij za volivca eksistencialno vlogo. Zato volivec svojo odločitev na volitvah opira predvsem na tiste ekonomske in gospodarske dejavnike, za katere predpostavlja, da so zanj in njegovo okolje temeljni (Dorussen in Palmer, 2002 v Dorussen in Taylor, 2002). Dorussen in Palmer (2002) trdita, da se pravi ekonomski volivec odloča na volitvah le o vodenju državne ekonomije, ki velja za najpomembnejšo domačo politiko. V skupino ekonomskih volivcev pa vključujeta tudi vse ostale volivce, ki svoj glas oddajo na podlagi podatkov o ostalih ekonomskih indikatorjih, kot so gospodarska rast, stopnja nezaposlenosti, inflacija, vrednost domače valute. Teorija ekonomskega glasovanja tako pravi, da volivec s svojim racionalnim obnašanjem ekonomsko maksimizira svoje ekonomske koristi (Dorussen in drugi, 2002, str. 1). Odločitve volivca pa, kot smo že opozorili, niso vedno v skladu z racionalnim obnašanjem. Tako je prihajala kritika ekonomskega glasovanja iz družboslovnih raziskav ameriških volitev, ki so bile opravljene na makro ravni in kjer je bil volivec prepoznan kot ne preveč zainteresiran za politiko in da ima zato premalo informacij za odločitve v skladu z idejo o homo economicus. Zato Dorussen in Palmer (2002) predpostavljata, da volivec odločitev prejema na podlagi ocene preteklega ekonomskega stanja države in ne razmišlja o prihodnjih političnih posledicah. Novejše študije, opravljene na mikro ravni, zavračajo posploševanje, da so vsi volivci nezainteresirani za politiko in trende razvoja. Trdijo namreč, da obstaja segment volivcev, ki imajo močne ekonomske interese in sprejemajo svoje odločitve glede na specifične ekonomske politike. Ti volivci ne spremljajo le preteklih ekonomskih gibanj, ampak v svoje odločitve vključujejo tudi različne ekonomske trende, ki bi se oblikovali, če bi se ekonomska politika spremenila (Dorussen in drugi, 2002, str. 3). Powell in Whitten (1993) sta prepoznala še en ključen faktor, ki spodbuja ekonomsko glasovanje, in sicer volivcem jasno izraženo odgovornost državnih institucij pri uresničevanju javnih politik (Powell in Whitten, 1993, v Dorussen in drugi, 2002)². Trdita, da se ekonomsko glasovanje izraža v večji meri takrat, ko je odgovornost za javne politike jasno zastavljena in definirana.

² Powell, G.B. in Whitten, G.D. (1993). A cross-national analysis of economic voting: taking account of political context. *American Journal of Political Science*, 93(37), 391–414.

Glavna predpostavka ekonomskega glasovanja je, da morajo biti ekonomske politike za volivce zelo pomembne ali pa jim preti nestabilnost, da bodo ogrožene že pridobljene pravice in zato se volivci ekonomsko obnašajo. Torej, da obstaja velika nevarnost, da bo volivec, če ne bo oddal svojega glasu, ob koristi, ki jih že prejema. Ekonomsko glasovanje je še posebej pogosto v času ekonomskih pretresov v ekonomiji, saj volivci vedno skušajo zmanjšati svoje ekonomsko tveganje. Seveda pa obstajajo izjeme, kot so države, ki doživljajo resno politično in ekonomsko krizo, ko dajejo volivci prednost varnosti in osnovnim potrebam, to je predvsem v času vojn ali političnih nemirov (Dorussen in drugi 2002, str. 10).

4.7 Ekonomija kot glavni dejavnik volilnega odločanja

Pri raziskovanju ekonomskega glasovanja se avtorji, kot sta npr. Palmer in Dorussen, ne ukvarjajo z ekonomijo, ampak z volivcem. Pogosto so raziskave narejene v smeri volivec → ekonomija, torej se vedno gleda stališče volivca. Tako se postavlja dobro vprašanje, kakšen kontekst ima ekonomija na volivca. Ali lahko neko ekonomsko okolje oziroma nek ekonomski dejavnik vpliva na odločitev volivca? Ekonomsko glasovanje Randolph Stevenson (2002), ki je preučeval, ali ima ekonomija vpliv na volilno obnašanje ljudi, obrazloži enostavno kot razmerje med spremembami ekonomskih dejavnikov in volilno podporo političnim strankam. Seveda pa ekonomsko okolje ni dolgoročno stabilno in ima recesije in vzpone, to pa vpliva na delovanje volivca in političnih strank. Volilna populacija se v času recesije obnaša in dojema ekonomijo drugače kot v času gospodarske rasti, prav tako se drugače odzivajo politične stranke (Stevenson v Dorussen in drugi, 2002, str. 45). Kot navaja Stevenson (2002), nekateri avtorji, kot sta npr. Bloom in Price (1975), celo zagovarjajo obstoj asimetrije pri ekonomskem voljenju. Tako trdita, da so politične stranke na oblasti s strani volivca v času gospodarskega upočasnjevanja volilno kaznovane na prihajajočih volitvah, medtem ko v času gospodarske rasti volivci tega ne pripisujejo političnemu delovanju strank na oblasti in jih zato na volitvah ne nagrajujejo (Bloom in Price, 1975 v Dorussen in drugi 2002, str. 46)³. To sta skušala dokazati z meta analizo ameriških volitev, a so to razumevanje drugi avtorji zavrnil, ko so delali analize na mikro ravni. Stevenson (2002) poda tudi dodatni argument ekonomskega obnašanja, da volivci seveda zaznavajo le večje spremembe v gospodarstvu, in se na njih tudi

³ Bloom, H. in Price, D. (1975). Voter response to short-run economic conditions: the asymmetric effect of prosperity and recession. *American Political Science Review*, 75(69), 1240–1254.

močnejše odzivajo. Volivec namreč težko zazna spremembo kot je na primer enoodstotno povečanje nezaposlenosti, razen če je v to spremembo tudi sam vključen. Pri večjih gospodarskih spremembah se tudi medijska pokritost gospodarskih dogodkov poveča, s tem pa je povezana tudi informiranost volivca, ki se na podlagi le-teh tudi močnejše odziva.

Drugi koncept, ki ga predstavi Stevenson (v Dorussen in drugi 2002, str. 47), pa je indirektni pristop volivca do ekonomskega dogajanja. Pri tem volivec svoje izbire ne utemeljuje z dogajanjem v gospodarstvu, ampak svojo odločitev sprejema na podlagi politično-ekonomskih politik v programih strank. Svoj glas odda tisti politični stranki, ki ima politično-ekonomski program najbližje njegovi idealni percepciji ekonomskega programa. Tako volivec spremlja delovanje političnih strank v času vladanja in se na podlagi ekonomskih rezultatov, ki jih politične stranke dosegajo, nato na volitvah odloča (Stevenson v Dorussen in drugi, 2002, str. 47). Ta teoretični vidik ima tudi pomanjkljivost, saj predpostavlja, da ima vladajoča stranka vedno tudi vpliv na ekonomska dogajanja. Kar pa z globalizacijo finančnih in gospodarskih tokov ni vedno tako. Druga pomanjkljivost ekonomskega glasovanja pa je ta, da volivec stranke ideološko razvršča levo in desno in da se ta ideološki pogled na stranke z ekonomsko klimo spreminja. Tako je volivec v primeru gospodarske rasti pripravljen podpreti katero od socialnih politik levice, na primer šolsko prehrano, medtem ko se odnos do istega ukrepa lahko spremeni, če se o njem volivec odloča v času gospodarske recesije.

S širjenjem preučevanja ekonomskega glasovanja je v zadnjih letih prišlo do novih spoznanj predvsem pri preučevanju ameriškega volilnega telesa. S tem pa se je povečalo tudi prepoznavanje nekaterih subjektivnih elementov, ki spodbudijo določeno obnašanje volivca.

4.8 Subjektivni elementi volivca pri ekonomskem glasovanju

Palmer in Duch (2002) pa sta prepoznala, da je ekonomsko glasovanje med volivci veliko bolj raznoliko, kot smo videli do sedaj, saj se različni segmenti volilne populacije različno odzivajo na objektivne spremembe v gospodarstvu. Na to vplivajo tudi nekatere institucije, ki s svojim delovanjem vplivajo le na določen segment populacije. Ti volivci dojemajo ekonomski interes določene institucije kot svoj lastni volilni interes. Prav tako na to, kako volivec glasuje vpliva, kot sem že omenil, informiranost volivca, pa tudi njegova politična orientacija in ekonomski položaj ter poznavanje financ.

Kot že omenjeno, racionalna teorija volilnega odločanja izpostavlja pomen informacij, ki jih mora imeti volivec pri svojem volilnem odločanju, tej ideji sledi tudi ekonomsko glasovanje. Kako se oblikuje volivčevo mnenje in kako pridobiva relevantne informacije, je še kako pomembno. Eno od rešitev, kako se oblikuje volivčevo mnenje, ki se pojavlja v zadnjem obdobju, je, da volivec uporablja hevrstiko kot metodo, s katero na podlagi preteklih izkušenj odda svoj glas, s tem pa naj bi zmanjševal tudi subjektivne pomisleke in osmislil različne signale, ki jih dobiva o delovanju javnih politik (Duch v Dorussen in drugi, 2002, str. 142). Tako je Bartels (Bartels, 1996, v Dorussen in drugi, 2002, str. 144)⁴ pri svoji raziskavi ameriških predsedniških volitev prepoznal, da povprečni volivec odstopa od idealno informiranega volivca povprečno kar za deset odstotkov. To naj bi bilo presenetljivo predvsem zato, ker naj bi imel volivec pri odločanju pred ameriški predsedniškimi volitvami na razpolago veliko informacij in drugih analiz, za pridobitev katerih ne potrebuje nekega pretiranega znanja in vložka (Bartels, v Dorussen in drugi, 2002, str. 144). Tako predpostavljamo, da naj bi volivci, ki dostopajo do dostopnejših in cenejših informacij, morali imeti dobro oblikovano mnenje o dejanskem stanju ekonomije. Prav tako pa lahko glede vprašanja o dostopnosti volivcev do množičnih medijev, trdimo, da tisti, ki imajo boljši dostop do informacij, pridobivajo bolj kakovostne informacije o ekonomskem stanju (Duch v Dorussen in drugi 2002, str. 144).

Pomemben element ekonomskega glasovanja, ki vpliva na volilno odločanje volivca, je tudi politična pripadnost volivca. Ta je lahko pri razumevanju ekonomskega glasovanja problematična predvsem zato, ker lahko volivec negativno oceni gospodarski položaj zaradi osebne politične pristranskosti in ne zaradi objektivno slabega gospodarskega stanja. Tako naj bi politična pripadnost volivcev povečevala heterogenost volilnega telesa obenem pa povečala odstopanja in zmote pri oblikovanju in preučevanju volilnih rezultatov z ekonomsko teorijo glasovanja (Duch v Dorussen in drugi, 2002, str. 145).

Naslednji pomemben element, ki ga je treba upoštevati pri uporabnosti ekonomskega modela glasovanja pri pojasnjevanju volilnega obnašanja, so finančne izkušnje volivca. Tudi če vsi volivci pridobijo enako številne in kakovostne informacije, bo na njihove subjektivne odločitve še vedno vplivalo njihovo osebno finančno stanje in poznavanje finančnega področja. Kot trdita Duch in Palmer (2002), naj bi osebno finančno stanje močno vplivalo zlasti na tiste, ki so manj informirani

⁴ Bartels, L. M. (1996). Uninformed voter: information effects in presidential elections. *American Political Sciences Review*, 98(92), 545–558.

kot pa na tiste, ki so bolj informirani. Prav tako pa je osebno finančno stanje volivca tisto, na podlagi katerega oblikuje svojo hevretično analizo, ko se odloča o svoji volilni odločitvi (Duch in Palmer v Dorussen in drugi, 2002, str. 145).

4.9 Tematsko glasovanje

Poleg že predstavljenih teorij volilnega obnašanja je za diplomsko delo pomembna tudi naslednja teorija, ki je iz vrst racionalnih teorij najmlajša in izrazito podarja kratkoročne dejavnike volilnega obnašanja. Raziskovanje tematskega glasovanja se je začelo v 70. letih 20. stoletja, ko so se volivci v ZDA začeli obračati proti vojni v Vietnamu in politikam predsednika Nixona (Borre, 2001, str. 10). Pojavil se je volivec, ki se je zanimal za specifično temo, politiko, ji nasprotoval ali pa spodbujal. Tako se je v 70. letih oblikovalo protivojno hipijevsko gibanje, ki je spodbujalo politični diskurz o različnih tematikah. Politični komentatorji so si takega volivca želeli in pozdravljali, saj je dokazoval, da demokratičnost v obdobju hladne vojne še vedno živi.

Ampak kako bi opredelili tematsko glasovanje?

Opisali bi ga lahko kot koncept, kjer se v specifičnem obdobju pojavljajo tematike, za katere volivec izraža visoko zanimanje in se na podlagi njih volilno odloča. Pri tematskem glasovanju je za volivce pomembna vsebina in cilj določene relevantne politike in kako ga bodo volivci dosegli. Pri tej obliki glasovanja je pripadnost stranki za volivca lahko v celoti nepomembna, saj bo volil tisto opcijo, ki mu bo ponudila najboljšo rešitev za specifično problematiko (Borre, 2001, str. 13). Campbell in ostali ameriški raziskovalci so v 60. letih postavili visok standard, da lahko določene volitve opredelimo kot volitve s tematskim glasovanjem (Campbell, 1960. v Borre, 2001, str. 13)⁵. Trdijo, da mora imeti tematski volivec pri vsaki specifični tematiki izoblikovano stališče in pozicijo, ki jo zagovarja. Ob tem se mora zavedati, kakšna stališča imajo do tematike politične stranke, a mora svoje stališče oblikovati avtonomno, ne glede stališča političnih strank (Campbell, 1960, v Borre, 2001, 13). Ta prvotna opredelitev tematskega glasovanja se je izkazala za precej toga, zato se je do danes oblikovalo več novih teoretičnih okvirjev tematskega glasovanja.

Tako je Borre (2001) oblikoval konsistentni model tematskega glasovanja, ki ureja razmerje med volivcem, tematiko in strankarsko pripadnostjo. Pri tem teoretičnem okvirju volivec deluje tako, da oblikuje vezi med tematiko in strankarsko pripadnostjo. Volivec se povezuje s politično stranko,

⁵ Campbell A., Converse E. P., Miller, E. W., Stokes, D. E. (1960). *The American voter*. New York: Willey.

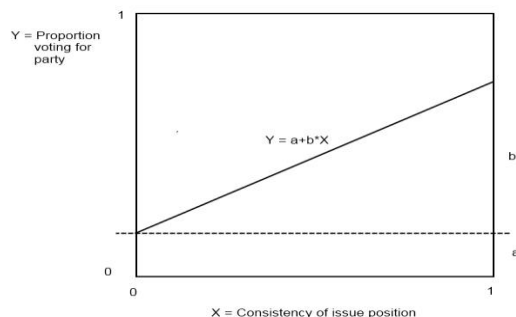
ki v največji meri podpira njegovo opredelitev do specifične tematike. V primeru, da stranka spremeni odnos do tematike, bo volivec skušal vplivati na stranko, da spremeni odnos do teme, ali pa si bo poiskal drugo politično stranko, ki zagovarja tematiko in rešitve, s katerimi se volivec strinja (Borre, 2001, str. 14–18).

Iz konsistentnega modela tematskega glasovanja sledi, da bolj, ko sta si volivčevo in strankino stališče glede tematike skupna večja verjetnost je, da bo volivec glasoval za stranko. Tako Borre (2001) pravi, da je najboljši pristop pri preverjanju te hipoteze, da uporabimo linearni pozicijski model obenem pa:

- da razčlenimo vzorec volivcev glede na njihovo stališče do določene tematike;
- da trdimo, da se stališča volivcev razlikujejo glede na stopnjo skladnosti s stališčem stranke;
- da pokažemo, da se število glasov za stranko povečuje s povečanjem skladnosti;
- pogoj, da so druge stvari enake, je odvisen od nadzora drugih pomembnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na glasovanje.

Linearni pozicijski model tematskega glasovanja nam omogoča odgovoriti na vprašanje odnosa med (Y) proporcionalnimi glasovi, oddanimi za politično stranko in (X) tematskim položajem volivcev glede na konsistentnost (Borre, 2001, str. 19–20)

Slika 4.1: Linearni pozicijski model

Vir: Borre (2001, str. 19).

Seveda se linearni model uporablja ne le v odnosu volivec → tematika → stranka, ampak tudi pojasnjuje, kako vpliva socialni položaj volivca na tematsko glasovanje, kakšen je vpliv dodatnih tematik in seveda, kako se model oblikuje, ko zajamemo več volilnih obdobj. Torej lahko model prilagajamo glede na različne vidike preučevanja.

Čeprav so mnogi avtorji v preteklosti določeno obnašanje volivcev poskušali povezati z njihovim socialnim in družbenim položajem, se je z raziskovanjem tematskega glasovanja izkazalo, da se volivci večkrat odločajo na podlagi določenega problema in ne na podlagi pripadnosti določenemu družbeni skupini (Borre, 2001, str. 24–26). To ne pomeni, da zavračamo prepričanje, da določeni volivci volijo kot njihova družbena skupina, ampak je praksa pokazala, da v primeru, ko gre za specifično tematiko, se volivec prvenstveno odloča na podlagi te. Tako je pri volilnem odločanju tematika močnejša, kot pa družbena pripadnost volivca (Borre, 2001, str. 26). Prednost linearnega modela je tudi v tem, da se ga da uspešno razširiti iz eno-tematskega modela v več tematskega. S povečevanjem preučevanja tematskega glasovanja, se je kaj hitro pokazalo, da se volivci ne odločajo le na podlagi ene tematike, ampak da se običajno odločajo o naboru povezanih tematik. Tako se da linearni model razširiti in spremeniti, da je lahko začel pokrivati tudi tematske skupine (Borre, 2001, str. 28). Nekatere tematike pa so lahko med sabo tako povezane, da jih volivci niti ne ločijo, oziroma jih ne moremo ločiti na posamezne segmente. Ker posameznih tematik ne moremo med seboj ločiti, prihaja do kolinearnosti oziroma, arbitrarnega odločanja, kjer ena tematika zmanjšuje pomen kolinearnih tematik, čeprav je volilni rezultat povezan s kombinacijo vseh povezanih tematik (Borre, 2001, str. 28).

Pri tematskem glasovanju se v ospredju pojavljajo tako imenovane valenčne tematike (ang. »*Valence issues*«), to so tematike, pri katerih imajo vsi volivci enako stališče. Tako si na primer volivci želijo gospodarsko rast, nizko inflacijo, nizko nezaposlenost in zagotovljeno zdravstveno oskrbo. Ker se s temi cilji tudi identificirajo vse stranke, je odločanje volivca oteženo. Zato se volivec v tem primeru ne odloča na podlagi tematike, ampak na podlagi ocene kako pomemben je (politični) problem, ali bo ta problem določena stranka lahko rešila in ali je dovolj kompetentna za njegovo rešitev, ter ali je vladajoča stranka te tematike do sedaj primerno obravnavala in se z njimi pravilno spopadala (Borre, 2001, str. 99). Zato Borre (2001) predlaga, da se v tem primeru uporablja model, ki meri tematske prioritete in trenutno kompetentnost vlade. Namreč valenčne tematike v volilnih debatah igrajo pomembno vlogo, vse stranke imajo določeno stališče in pristop

k tem tematikam, prav tako se dostikrat pojavlja vprašanje sposobnosti tako vladajoče stranke kot tudi opozicijskih strank, kako so sploh sposobne reševati te problematike (Borre, 2001, str. 100). Borre (2001) tako pravi, da se razvoj tematskega glasovanja povečuje s tem, ko države prehajajo iz industrijsko v postindustrijsko okolje. V času industrializacije je volivec namreč vključen v hierarhične sisteme, ki zahtevajo močno lojalnost in nizko informiranost, oziroma mu je ta dostikrat podana s strani sindikatov ali strankarskih vodij, medtem ko je za modernega postindustrijska volivca značilno, da ima visoko zavedanje do določenih tematik, nizko strankarsko pripadnost in prost dostop do informacij, ki jih potrebuje za svoje odločitve. S tem prehodom v postindustrijsko obdobje je postalo tematsko glasovanje pomembno zato, ker se v predvolilnih kampanjah tako stranke kot volivci osredotočajo na tematike, ki so v preteklosti niso pojavljale, v 70. in 80. letih 20. stoletja so bile to na primer odnos in zaščita okolja in podnebja, kakovost zraka, zmanjševanje jedrskega orožja, danes pa nevtralnost spleta, migracije in prost trg dele (Borre, 2001, str. 135).

5 Empirični del

5.1 Politični procesi pred škotskim referendumom in izvor legalnosti referendumov o neodvisnosti

Škotska je imela v svoji moderni zgodovini dva pomembna referenduma o avtonomiji, referendum o ustanovitvi škotskega parlamenta je potekal 1. marca 1979, ko je 51,6 % volivcev glasovalo ZA oblikovanje škotskega parlamenta in 48,4 % PROTI, a ker je bil pogoj, da je referendum veljaven le, če glasuje ZA več kot 40 % vseh registriranih škotskih volivcev, ta prag pa ni bil dosežen, saj je glasovalo ZA 32,9 % celotne volilne populacije, referendum ni bil veljaven. Za slabo udeležbo so bili krivi predvsem slabo vodenje volilnih kampanj s strani škotskih laburistov, ki so vodili kar dve vzporedni kampanji in v nobeno od njih vključili škotske nacionalistične stranke (Antunes, 2015, str. 46). A na podlagi teh izkušenj je na naslednjem referendumu o škotskem parlamentu leta 1997, politiki uspelo združiti sile (združili so se liberal-demokrati, laburistična stranka in škotska nacionalistična stranka) v eno enotno kampanjo za oblikovanje škotskega parlamenta. S to potezo so stranke uspele doseči 60 % udeležbo vseh volilnih upravičencev na referendumu na katerem je 74,3 % volivcev glasovalo ZA oblikovanje parlamenta. S tem so Škoti pridobili zakonodajno telo, ki je lahko urejalo vse politike razen varnostne, socialne in zunanjepolitične politike, ki so ostale v domeni angleškega parlamenta (Antunes, 2015). Seveda pa se ta referenduma razlikujeta od referenduma, ki je potekal 18. septembra 2014, in sicer v tem, da je bilo referendumsko vprašanje leta 2014 vprašanje o popolni politični samostojnosti. Od ustanovitve škotskega parlamenta 1999 pa vse do leta 2007 so Škotski vladali Stranka škotskih laburistov v koaliciji s škotskimi liberal-demokrati, nato pa se je 2007 na oblast zavihtela škotska nacionalistična stranka z Alexom Salmondom. Prav on pa je sprožil debato o samostojnosti Škotske in velja za velikega zagovornika škotskega osamosvojitvenega referenduma (Antunes, 2015).

Tako Antunes (2015) trdi, da je Alex Salmond s tretjim referendumom prvotno želel spremeniti zakonodajno-pravne praznine, ki so škotski vladi in parlamentu preprečevale, da bi izboljšali ekonomski položaj Škotske. Škotska namreč lahko upravlja s prenekaterimi politikami od šolstva do zdravstva, a nima nobene moči pri spreminjanju proračunskih sredstev ali določanju novih davkov za pokrivanje novih programov. Samostojno odločanje o davkih pa je osnova polno

samostojne države. Tako je škotski nacionalistični stranki uspelo spodkopati dotedanje temelje demokratične državne ureditve Velike Britanije in si pridobiti privoljenje vlade Velike Britanije za razpis referendumu o samostojnosti (Antunes, 2015, str. 47). Tako sta vladi Škotske in Velike Britanije oblikovali in podpisali Edinburški sporazum, ki je dovoljeval škotski vladi razpisati ustavodajni referendum z enostavnim vprašanjem o politični samostojnosti (Antunes 2015, str. 47). Seveda so osamosvojitvene težnje Škotske postavile pod vprašaj celotni obstoj Velike Britanije. Osamosvojitvev je poleg vojne tisti politični dogodek, ki postavi pod vprašaj dve temeljni načeli države, in sicer teritorialno integriteto in samostojnost.

Tako Levites (2015) pravi: "Kljub temu, da se osamosvojitvev izvaja z različnimi mehanizmi, od pogajanj do uporabe sile, je demokratična osamosvojitvev ravno tista, ki odpira najbolj kočljive pravne zadeve. Demokratična osamosvojitvev se kot politična forma izvaja z referendumom o neodvisnosti, kjer skupina volivcev izraža svojo politično pravico do samostojnosti od matične države, katere so državljani, da ustvarijo novo neodvisno državo" (Levites, 2015, str. 274).

Pomembnost zgodovinskega razvoja osamosvojitvenega referendumu, ki ga predstavljam v nadaljevanju, je predvsem v tem, da zagotavlja pravno in politično podlago vsem osamosvojitvenim referendumom, obenem pa obstajajo prenekaterne razlike med različnimi osamosvojitvami.

Škotskih neodvisnostnih teženj ne moremo primerjati z osamosvojitvami kolonialnih držav, ki so se dogajale v 20. stoletju, prav tako ne z osamosvojitvami postsocialističnih držav. Levites (2015) pravi, da je posebnost škotskega referendumu v tem, da je nevarnost, da samostojnost razdeli matično državo na številne neodvisne dele, zato je Britanska vlada, paradoksalno, da bi obdržala Škotsko v uniji, ponudila večja pooblastila škotski vladi in razpis referendumu, hkrati pa tudi obljubila implementacijo povečanih pooblastil, če bi referendum uspel. Zato se šteje škotski referendum iz leta 2014 kot posebnost v mednarodnem pravnem prostoru, saj je to primer ali precedens, ko je demokratična država dovolila referendum o samostojnosti znotraj svojih meja in mu zagotovila tako legalnost kot legitimnost.

Pravna in politična podlaga referendumov o neodvisnosti sega zgodovinsko v čas ameriške državljanske vojne. V tem času so se južne ameriške države z razglasitvijo samostojnosti odcepile od Združenih držav Amerike. Že pred tem so ameriške zvezne države uporabljale referendume za odločanje o pomembnih političnih tematikah, ki so lahko vplivale na volivce. Zato so tudi južnjaške ameriške države pri vzpostavitvi samostojnosti od ZDA uporabile ta mehanizem, saj pravno-

politični proces daje legalnost referendumu, medtem ko mu volilno telo s svojo odločitvijo poda tudi legitimnost (Levites, 2015, str. 378). Kljub temu da so ameriška zvezna sodišča te referendume označila za nelegalne, so ti procesi postali pravni in politični temelj za vse ostale referendume. S tem se je oblikoval pravno politični proces, ki še danes velja kot ustaljena praksa za razpis referendumov o samostojnosti. Razvoj referendumov o samostojnosti je dodatno potrdila odcepitev Norveške od Švedske leta 1905. Po tem, ko švedski kralj ni podpisal akta o ustanovitvi norveških konzulatov v tujini, je prišlo do upora. Norveška vlada je padla, in ker kralj ni oblikoval nove, so Norvežani zahtevali samostojnost in izstop iz unije. Čeprav je švedska vlada osamosvojitvene težnje Norveške imela za ilegalne, je na koncu dovolila izvedbo referenduma o neodvisnosti in mu zagotovila tudi pravno-formalno podlago. Norveški volivci so samostojnost na referendumu nato podprli z veliko večino. Pomembno pri vprašanju osamosvojitve določenega dela ozemlja je tudi, v kakšnem razmerju sta predlagatelj neodvisnosti in matična država. Namreč pri Norveški kot tudi pri Škotski, so te regije že imele razvite svoje politične institucije, ki so lahko pritiskale in ustvarjale dogovore z matično državo o nadaljnjih korakih, za to da bi dosegle samostojnost (Levites, 2015, str. 385). Pri škotskem referendumu sta tako pravno podlago pripravili vladi Velike Britanije in Škotske. Oblikovali sta pravne akte, ki dajejo legitimnost in predpisujejo potek izvedbe škotskega referenduma.

5.2 Edinburški dogovor

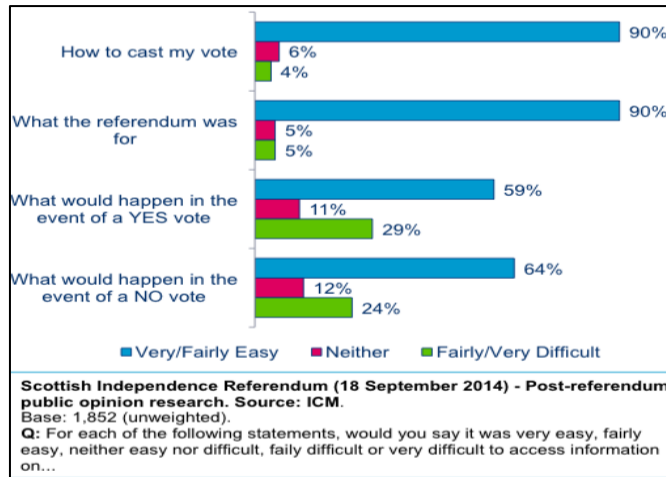
Kot že rečeno, je Edinburški dogovor tisti temeljni akt, s katerim sta škotska vlada in vlada Velike Britanije omogočili razpis referenduma o neodvisnosti Škotske. Tako določa, da mora imeti referendum o neodvisnosti pravno osnovo na podlagi sprejetih pravnih aktov s strani škotskega parlamenta, jasno pravno podlago, sprejet proceduralni postopek in da bo referendum opravljen tako, da bo jasno in pravično ovrednotil želje volivcev (Levites, 2015, str. 394). S tem sta strani tudi rešili medsebojni spor, čigava je pristojnost, da oblikuje pravno podlago za referendum. Ker je mednarodno pravo pri razglasitvah samostojnosti jasno in na strani matičnih držav, je v tem okviru to novi precedens, saj se je v mednarodnem okolju prvič zgodilo, da je matična država ne le pravno sodelovala pri procesu osamosvojitve, ampak tudi podala soglasje k tem težnjam, čeprav niso bili izpolnjeni vsi pogoji, da bi ji to bilo treba storiti (Levites, 2015). Iz tega sledi tudi, da v primeru samostojnosti Škotska kot novo nastala država v mednarodnem okolju ne bi imela posebnih težav s pridobivanjem mednarodnega priznanja, ki dostikrat pesti novo nastale države.

5.3 Škotski zakon o referendumu in referendumski postopki

Škotski referendumski zakon je pomemben, ker je oblikoval referendumsko vprašanje. Glede referendumskega vprašanja so potekale goreče debate med britansko in škotsko vlado. Britanska vlada se je namreč bala, da bi bilo referendumsko vprašanje zastavljeno tako da bi bilo za volivca premalo razumljivo ali da bi bilo diskriminatorno do ene strani. Tako so stavek: »Ali se strinjate, da Škotska postane samostojna država?« (*Do you agree that Scotland should be an independent country*) prepoznali kot spornega, in preveč diskriminatornega do britanske države. Zato sta se na koncu obe strani strinjali za referendumsko vprašanje: »Ali naj bo Škotska samostojna država?« (*Should Scotland be an independent country?*), pri katerem ni zaznati pristranskosti in je kar se da nevtralnno (Levites, 2015, str. 396).

Ena glavnih političnih sprememb, ki se je zgodila pred referendumom, je, da je Škotski parlament sprejel in podprl zakonodajo, ki je razširila volilno telo in vključila kot aktivne volivce tudi 16. in 17. letnike. S tem naj bi dali možnost odločanja tudi tistim, na katere bi imel referendumski rezultat neposreden vpliv v prihodnosti. Tako se je zadnji mesec pred referendumom na novo registriralo več kot 150.000 volivcev. Prav tako sta se vladi Škotske in Britanije dogovorili, da bo škotski referendum organiziran tako, da ne bo hkrati potekala nobena druga volilna kampanja ali vzporedni referendum (Scottish Electoral Commission Report, 2014, str. 32–40). Za izvedbo referenduma je bila pristojna škotska volilna komisija, katere naloga je bila zagotoviti izvedbo referenduma v skladu s sprejetimi pravnimi akti, registracija novih volivcev, nadzor volilne kampanje, izvedba referenduma, beleženje in sankcioniranje kršitev volilnega molka, preštevanje glasov, razglasitev rezultatov in pripraviti post-referendumsko poročilo. Tako je volilna komisija nekaj mesecev pred referendumom izvajala obsežen program obveščanja novih volivcev v pogledu tega, kako se registrirajo za pridobitev volilne pravice, kje so volilna mesta, podala je splošne informacije o poteku referenduma in druge pomembne informacije, ki jih volivec potrebuje, da se lahko udeleži volitev (Scottish Electoral Commission Report, 2014, str. 43–45). Opravljena je bila tudi anketa razumevanja volivcev o odločitvi, ki jo sprejemajo. Opravljena je bila s strani volilne komisije, ki je pokazala (glej sliko 5.3), da so volivci dobro razumeli, kako oddati veljavno glasovnico in o čem glasujejo. Prav tako pa je večina volivcev razumela posledice volilne odločitve tako v primeru, ko bi bil referendumski rezultat ZA, kot v primeru PROTI.

Slika 5.3: Anketa razumevanja škotskih volivcev

Vir: Scottish Electoral Commission Report (2014, str. 52)

Kljub stalnemu informiranju s strani volilne komisije pa so večino informacij volivci prejeli iz volilnih kampanj obeh taborov. Tako je volilna komisija, kot je bilo dogovorjeno v škotskem referendumskem aktu, oblikovala pravilnik za tiste, ki so aktivno sodelovali v volilni kampanji, jih registrirala in določila krovni organizaciji, ki sta vodili predvolilno kampanjo. Vsi, ki so želeli participirati v kampanji, so se morali prijaviti pri volilni komisiji od 18. decembra 2013, do dneva referenduma. Volilna komisija je na podlagi Scotland Referendum Act tudi predpisala višino sredstev, ki jih določena politična stranka lahko porabi za namene referendumske kampanje (Scottish Electoral Commission Report, 2014, str. 82–83). Volilna komisija je prejela tudi prijavo za sodelovanje v kampanji dveh političnih organizacij z nasprotujočimi si pogledi na osamosvojitve Škotske, ki sta se oblikovali v predvolilnem času, tako se je ZA referendum oblikovala Yes Scotland in PROTI se je oblikovala organizacija z imenom Better Together 2012 (Scottish Electoral Commission Report, 2014, 84). Z registracijo krovnih referendumskih kampanj se je tudi začelo uradno predvolilno obdobje, ko sta v kampanji ZA osamosvojitve Yes Scotland in PROTI osamosvojitvi Better Together poskušali prepričati čim več volivcev, da bi volili ZA ali PROTI. Zato bom v nadaljevanju predstavil potek volilne kampanje in argumente, stališča, ki so bila v kampanji zagovarjana s strani obeh organizacij.

5.4 Referendumski kampanji ZA Yes Scotland in PROTI Better Together

V referendumski kampanji so se škotske stranke opredelile ZA ali PROTI glede referendumskega vprašanja, in sicer glede na različne cilje in želje, ki so jih imele bodisi že v svojih političnih programih bodisi bi lahko določene cilje dosegle z referendumom. V kampanji ZA Yes Scotland

so sodelovale Škotska nacionalna stranka, Škotska zelena stranka in Škotska socialistična stranka. Sodelovale so tudi apolitične organizacije, ki so stremele k osamosvojitvi (Beland in Lecours, 2016, str. 12). Medtem ko so Škotska konservativna stranka, Škotska laburistična stranka in Škotska liberal-demokratska stranka oblikovali PROTI, Better Together, kampanjo in močno zagovarjali obstoj znotraj Združenega kraljestva (Mitchell v McHarg, Mullen, Page in Walker, 2016, str. 83). To pomeni, da so se politične stranke opredelile ZA ali PROTI samostojnosti Škotske, ne oziraje se na njihove ideološke pozicije. Med potekom referendumске kampanje sta si obe strani prizadevali prikazati volivcu, kakšne posledice bo imel referendumski rezultat na volivčevo življenje. Zato so v kampanji in debatah dominirale predvsem tiste tematike, ki bi imele na volivce največji vpliv na njihovo odločitev. Tako je bilo že na začetku vsem udeleženiim v referendumski kampanji jasno, da bodo v ospredju ekonomske tematike in da bodo le-te imele dominantni vpliv na odločanje volivcev na referendumu (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 153). V očeh volivca so ekonomske politike tiste, ki zagotavljajo tako nacionalno blaginjo kot tudi blaginjo posameznikov in določajo količino in kvaliteto javnih storitev. Le-te pa vplivajo na socialno vključenost vseh družbenih skupin, tako revnih kot tudi bogatejših (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 154). Seveda so se pojavile tudi druge teme, kot je na primer, ali je vladanje britanskega parlamenta sprejemljivo za Škotsko in vprašanje politične odgovornosti in načinov vladanja, ki jih izvaja britanska vlada (Scott v McHarg in drugi 2016, str. 153).

5.5 Ekonomske tematike v referendumski kampanji

Scott (2016), Kerevan in Cochrane (2014) so pokazali, da so bile ekonomske tematike prisotne v referendumski kampanji v največji meri, med njimi pa so izstopale bančništvo, denarna valuta, javne finance, članstvo v Evropski uniji in migracije. V pogledu ekonomskih tematik zato predstavljam nekaj stališč o omenjenih tematikah obeh taborov, ki sta se soočala v referendumski kampanji.

- **Bančništvo**

Glede na to, da je kampanja potekala v času, ko je bila finančna kriza, ki se je začela 2008, v spominu volivca še dokaj sveža, se je v debatah referendumске kampanje s strani PROTI Better Together hitro postavilo vprašanje, ali bi lahko Škotska kot samostojna država rešila svoji dve

največji banki RBS (Royal Bank of Scotland) in BoS (Bank of Scotland) (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 158). Namreč, s finančno krizo sta se ti dve banki izognili stečaju le zaradi posredovanja Britanske vlade, ki je banki nacionalizirala in dokapitalizirala v višini 45 milijard funtov, s tem pa rešila prihranke volivcev. Prav tako je Edinburg znotraj Velike Britanije drugi največji finančni center, in bi ta položaj z neodvisnostjo Škotske izgubil.

Za referendumsko kampanjo ZA Yes Scotland je debata o bančništvu predstavljala argument, na katerega je težko podala svoj odgovor, saj bi bila odločitev o razvoju bančništva in finančnih storitev v primeru samostojnosti v medsebojnem dogovoru med novonastalo samostojno Škotsko in ostalo Veliko Britanijo (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 158).

- **Vprašanje denarne valute**

Za zagotovitev dolgoročne makroekonomske stabilnosti Škotske je kampanja ZA Yes Scotland predvidela, da bi samostojna Škotska tudi v prihodnje uporabljala britanski funt. To bi zagotavljalo finančno kontinuiteto v postreferendumskem času, omogočala nadaljnjo integriteto z Veliko Britanijo, predvsem s trgovinskim trgov, trgov delovne sile in finančnim trgov. Prav tako bi Škotska s tem ohranila že obstoječo monetarno zakonodajo in dostop do mednarodnih trgov (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 160–161). Zaradi tega bi morala Škotska, dokler bi uporabljala britanski funt, podrediti svojo fiskalno in monetarno politiko centralni banki Velike Britanije. Kljub samostojnosti Škotske bi tako trgi med Škotsko in Veliko Britanijo ostali medsebojno integrirani, zaradi tega pa bi imeli obe državi korist.

Kampanja PROTI Better Together je opozarjala volivce, da takšno stanje v prihodnosti ni zagotovljeno, ter da bi za to obdržali funt kot lastno valuto, potrebovali soglasje Velike Britanije in njene vlade. Temu je pritrdila tudi britanska vlada, ki je izdala dokument, s katerim je potrdila stališče kampanje PROTI, da ne misli dati soglasja Škotski, da lahko uporablja kot svojo valuto britanski funt (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 160–161). Ena od rešitev, ki so jo nato ponudili v kampanji ZA Yes Scotland, je prevzem evra, če bi Škotska lahko ostala članica Evropske unije.

- **Vprašanje stanja javnih financ v samostojni Škotski**

Javne finance so tisti dejavnik, ki najbolj vpliva na izvajanje javnih politik, ki zagotavlja normalno delovanje države, njenih nalog in zagotavlja državljanom javne, socialne dobrine in koristi. Javni dolg ima tendenco, da narašča v času ekonomskih kriz in se zmanjšuje v času blaginje. Temelj

močne države so dobro uravnotežene javne finance. Na vprašanje, kakšen temelj bi imele javne finance samostojne Škotske, sta poskušali odgovoriti obe strani. Glavni indikator stanja javnih financ je letni deficit proračuna, to je razlika letnih prihodkov in letne vladne porabe. Če je poraba večja od prihodkov, se vlade za to da zagotavljajo nemoteno delovanje javnih služb in storitev, zadolžujejo (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 164–167).

Kampanja ZA Yes Scotland je trdila, da so in bodo javne finance samostojne Škotske pozitivne, saj naj bi se povečali škotski prihodki iz naftnih rezerv v severnem morju, ki bi v primeru samostojnosti šli izključno v Škotski proračun in ne več v Britanskega. Tako naj bi na podlagi podatkov Britanske centralne banke lahko iz naftnih virov financirali do 15 % škotskega proračuna (Scott v McHarg in drugi 2016, str. 163). Seveda ti podatki variirajo glede na razpoložljivost vira, načrpano količino in ceno na mednarodnih trgih. Prav tako so v kampanji ZA Yes Scotland trdili, da bi bila vlada bolj učinkovita in bi se lahko hitreje in koreniteje prilagodila in pripravila ukrepe v primeru recesije, kot je to do zdaj naredila britanska vlada (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 164–167).

Kampanja PROTI Better Together pa je s študijami dokazovala, da zalog nafte v severnem morju ni veliko in da te usihajo. Da v kolikor Škotska obdrži britanski funt kot svojo valuto, škotska vlada ne bo mogla posegati v fiskalno politiko brez soglasja britanske centralne banke (Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 164–167).

- **Vprašanje članstva v Evropski uniji**

Za škotsko ekonomijo je članstvo v Evropski uniji osrednjega pomena ne glede na to ali je samostojna ali ne. Kar polovico škotskega uvoza in izvoza temelji na trgovanju z Evropsko unijo. Prav tako je na škotskem veliko tujih proizvajalcev in investorjev, katerih interes je dostop do trga evropske unije (Douglas in Scott v McHarg in drugim, 2016, str. 176).

Tako se je med kampanjama oblikovalo nasprotujoče si mnenje, kjer je tabor PROTI Better Together zastopalo stališče, da bo v primeru samostojnosti Škotska morala ponovno zaprositi za pristopna pogajanja za vstop v Evropsko unijo in iti skozi nekajletni proceduralni postopek, preden ponovno lahko postane polnopravna članica. Nasprotna stran ZA Yes Scotland pa je trdila, da, ker je Škotska že zdaj članica Evropske unije v sklopu Velike Britanije, lahko z uporabo 49. člena pogodbe evropske unije ostale članice Škotsko le priznajo kot polnopravno članico (Douglas in Scott v McHarg in drugi, 2016, str. 176).

- **Vprašanje migracij in ekonomije**

Do migracijskih tokov ima škotska vlada drugačen odnos kot britanska vlada. Medtem ko britanska vlada skuša onemogočiti приход tujcev v državo in ukinja vize za študente in delavce, je škotski pogled na to tematiko nasproten. Migrante, ki prihajajo na Škotsko, prepozna kot ekonomski kapital, ki prinaša nove poklice, nova delovna mesta, povečuje fleksibilnost trga dela in znižuje indeks staranja škotske populacije (Kerevan 2014, str. 32–33). Znotraj Velike Britanije je za oblikovanje migracijskih politik izključno odgovorna britanska vlada, ki pa deluje v nasprotju z željami škotske vlade.

Za to bi v primeru samostojnosti Škotska lahko oblikovala svoje migracijske politike. Namreč predvideno je, da bo škotsko prebivalstvo naraslo do leta 2062 le za 4,4 %, saj se velik delež Škotov preseljuje v druge dele Velike Britanije ali v tujino, obenem pa imajo v primerjavi z drugimi deli Velike Britanije nižjo rodnost, življenjsko dobo in nižjo imigracijo. Za to je kampanja ZA Yes Scotland, migracijo uvrstila v debato kot ekonomski dejavnik, saj naj bi 5000 imigrantov letno dodalo približno enoodstotno točko letnemu BDP-ju (Kerevan 2014, str. 32–33).

5.6 Referendum o škotski neodvisnosti

Škotski referendum je potekal 18. septembra 2014, udeležilo se ga je 84,6 % vseh volilnih upravičencev. Volivci so glasovali v 32 občinskih okrožjih. Večina, to je 55 % ali 2.001.926 volivcev, je glasovala PROTI samostojnosti Škotske in s tem potrdilo nadaljnjo unijo z Veliko Britanijo. ZA samostojnost Škotske pa je glasovalo 44,7 % ali 1.617.989 volilnih upravičencev. Če v nadaljevanju razčlenimo, kako so volivci glasovali po občinskih okrožjih (glej prilogo A), vidimo, da so ZA samostojnost glasovali v štirih občinskih okrožjih (Glasgow, North Lanarkshire, West Dunbartonshire in Dundee City), kjer se je podpora samostojnosti gibala me 51 % in 58 %. Največ glasov pa so volivci ZA samostojnost oddali v Dundee City, in sicer 57,56 % od 118.729 volilnih upravičencev. V ostalih 27 občinskih okrožjih so glasovali PROTI (glej prilogo A). Največ volilnih upravičencev je nasprotovalo samostojnosti v občinskem okrožju Orkney Islands, kjer je 67,20 % od 17.806 volilnih upravičencev glasovalo PROTI (Scottish Electoral Commission Report, 2014.)

6 Ekonomska razvitost in volilno odločanje – analiza

V nadaljevanju bom volilne rezultate 32 občinskih okrožij analiziral glede na izbrane ekonomske parametre v posameznih občinskih okrožjih in s tem skušal ugotoviti, ali obstoji povezava med volilnim obnašanjem v specifični regiji/občinskem okrožju in stopnjo ekonomske razvitosti te regije. Izbral sem štiri ekonomske statistične indikatorje, ki prikazujejo ekonomsko razvitost regij/občinskih okrožij: število nezaposlenih; število registriranih podjetij; število osebnih stečajev in število družin z nizkimi dohodki. Ti podatki so bili zbrani v letu 2014 in odražajo objektivno ekonomsko stanje regij/občinskih okrožij v času poteka referendum o neodvisnosti. V analizi je dodana tudi tabela distribucije škotske populacije, saj je ta regionalno/občinsko neenakomerna. Zato sem izbrane parametre tudi preračunal v razmerje na 100.000 prebivalcev, saj s tem enakomerno porazdelimo populacijo ob enem pa pridobimo realnejšo sliko ekonomskega stanja regij/občinskih okrožij (Government of Scotland, Statistics, 2018).

6.1 Število nezaposlenih ter referendumski rezultat

Kot smo že prepoznali, so največji delež glasov ZA samostojnost oddali v štirih občinskih okrožjih Glasgow, North Lanarkshire, West Dunbartonshire in Dundee City. Če te rezultate primerjamo s številom nezaposlenih v teh občinskih okrožjih, ugotovimo, da imajo vsi veliko nezaposlenih. Glasgow ima z 11.301 brezposelnih na 100.000 prebivalcev v primerjavi z vsemi ostalimi občinskimi okrožji najvišjo stopnjo nezaposlenih.

Med tistimi občinskimi okrožji, kjer je večina glasovala PROTI samostojnosti Škotske, ima najvišjo stopnjo nezaposlenih na 100.000 prebivalcev okrožje Inveclyde z 9644 nezaposlenimi (v tem okrožju je minimalna večina 50.8 % volivcev bila PROTI samostojnosti Škotske) in okrožje North Ayrshire z 9334 nezaposlenimi na 100.000 prebivalcev, PROTI pa je v tem okrožju glasovalo 51,1 % volivcev. Najnižjo stopnjo nezaposlenosti imajo Aberdeenshire s 3038 nezaposlenih na 100.000 prebivalcev. V njem je 60,4 % volivcev glasovalo PROTI samostojnosti. Podrobnejši podatki so v prilogi C. Vidimo pa, da so v okrožjih, ki imajo najvišje število nezaposlenih, tudi zabeležili najvišje stopnje podpore samostojnosti Škotske (Government of Scotland, Statistics, 2018).

6.2 Število registriranih podjetij ter referendumski rezultat

Pri primerjavi referendumskega rezultata in registriranih podjetij na 100.000 prebivalcev ima med tistimi občinskimi okrožji, ki so glasovali ZA samostojnost, najmanj registriranih podjetij West Dunbartonshire z 2397 registracijami na 100.000 prebivalcev, kar je tudi najmanj med vsemi okrožji ne glede na rezultat referenduma. Tudi ostala okrožja, v katerih so volivci podprli samostojnost, nimajo veliko boljšega rezultata v pogledu števila registriranih podjetij (glej prilogo D).

Med okrožji, v katerih so volivci večinsko glasovali PROTI, sta se na sam vrh po številu registriranih podjetij uvrstila okrožja Orkney Islands s 7554 registriranimi podjetji in Shetland Islands s 6718 registriranimi podjetji na 100.000 prebivalcev (Government of Scotland, Statistics, 2018). Podrobnejši podatki so v prilogi Č.

6.3 Število osebnih stečajev ter referendumski rezultat

Tretja primerjava referendumskega rezultata in ekonomske razvitosti regij je glede na število prijavljenih osebnih stečajev na 100.000 prebivalcev po posameznih okrožjih v letu 2014. Od vseh okrožij ima največ stečajev okrožje West Dunbartonshire z 223 stečaji na 100.000 prebivalcev, v katerem so večinsko glasovali ZA samostojnost.

V okrožjih, v katerih so volivci večinsko glasovali PROTI samostojnosti, najdemo take, ki imajo zelo malo število osebnih stečajev na 100.000 prebivalcev (Orkney Island s 65) pa tudi okrožja z velikim številom osebnih stečajev, na primer File (161), (Government of Scotland, Statistics, 2018). Podrobnejši podatki so v prilogi D.

6.4 Število družin (z otroki starimi 0–19) z nizkimi dohodki ter referendumski rezultat

Pri četrti primerjavi primerjamo referendumski rezultat s statistiko števila otrok od rojstva pa do devetnajstega leta starosti, katerih družine so leta 2014 prejemale nizke dohodke. V prilogi F vidimo, da imajo vsa štiri okrožja, v katerih so volivci glasovali ZA samostojnost, visoko število družin z nizkimi dohodki, Glasgow celo največ.

Tudi v okrožjih, v katerih so volivci večinsko glasovali PROTI, vidimo v pogledu izbranega ekonomskega kazalca raznolikost, vendar pa so v nekaterih okrožjih zabeležili tudi zelo nizko

število družin z nizkimi dohodki, kot so na primer Shetland Islands s 1356 in Aberdeenshire s 1593 družinami na 100.000 prebivalcev z nizkimi dohodki (Government of Scotland, Statistics, 2018). Podrobnejši podatki so v prilogi E.

6.5 Korelacijska analiza med odstotkom volivcev, ki so glasovali ZA in izbranimi ekonomskimi indikatorji

Da bomo lahko natančneje razkrili morebitno povezavo med ekonomsko razvitostjo občinskih okrožij in referendumskim rezultatom, smo v orodju SPSS opravili korelacijsko analizo. Merili smo korelacijo med deležem volivcev, ki so glasovali ZA, in ekonomskimi kazalniki. Opazovali smo Pearsonov koeficient korelacije. Le-ta zavzema vrednosti med -1 in 1 . V primeru, da je Pearsonov koeficient korelacije 0 , pomeni, da med opazovanimi kazalniki in referendumskim rezultatom ni povezanosti, če je 1 , je korelacijska povezava med opazovanimi kazalniki in referendumskim rezultatom zelo močna in pozitivna. Negativna vrednost Pearsonovega koeficienta kaže na negativno povezanost. V naši analizi so se povezave pokazale kot statistično značilne z manj kot 1-odstotnim tveganjem. Tako se je v analizi pokazalo, da večje, kot je število nezaposlenih v regiji, višji je odstotek volivcev, ki so glasovali ZA. Ravno obratna korelacija pa se je pokazala pri registriranih podjetjih. V regijah z večjim številom registriranih podjetij je bil višji delež tistih volivcev, ki so glasovali PROTI. Pri analizi števila stečajev po regijah je Pearsonov koeficient korelacije pokazal, da delež volivcev, ki so glasovali ZA narašča s številom stečajev v regiji. Pri kazalniku družine z nizkimi dohodki je Pearsonov koeficient korelacije ponovno pozitiven, višje kot je število družin z nizkimi dohodki v regiji več volivcev je glasovalo ZA samostojnost. Kljub temu naj poudarim, da je 50 % ZA samostojnost bilo preseženih le v štirih regijah. Podrobnejši podatki so v prilogi F.

7 Zaključek

V diplomskem delu sem preučeval ekonomsko razvitost posameznih okrožij in volilno odločanje pri škotskem referendumu o samostojnosti, in jih podprl s teoretičnim okvirjem, saj so različne teorije oziroma šole volilnega obnašanja izpostavile ekonomske dejavnike kot tiste dejavnike, ki imajo na volivca največji vpliv pri volilnem odločanju. Tako sta pregled referendumske kampanje, podrobnejša analiza referendumskega rezultata po posameznih okrožjih in korelacijska analiza med referenduskim rezultatom in ekonomskimi kazalniki pokazali, da ekonomska razvitost regij pomembno pojasnjuje obnašanje volivcev na referendumu o Škotski samostojnosti. Pri škotskem referendumu o samostojnosti lahko tako trdim, da je racionalni oziroma ekonomski volivec prepoznaven. To trditev utemeljujem s tem, da so volivci v skladu z racionalno teorijo odšli na volišča in oddali svoj glas z namenom, da obdržijo ekonomske koristi, ki jih že uživajo znotraj Velike Britanije oziroma ekonomsko ne tvegajo s samostojnostjo države. To velja predvsem za tiste volivce, ki niso ekonomsko depriviligirani, katerih koristi, ki jih uživajo z članstvom v Veliki britaniji, so že sedaj visoke in bi le-te bile s samostojnostjo verjetno ogrožene. Obenem lahko v preučevanem primeru govorimo tudi o prisotnosti tematskega glasovanja, ker je celotna referendumska kampanja obeh taborov ZA in PROTI temeljila na ekonomskih vprašanjih in tematikah, zato je videti, da je informiran volivec svoj glas oddal na podlagi prejetih informacij o ekonomskih tematikah. Na koncu bi rad poudaril, da je izbor ekonomskih dejavnikov v diplomskem delu omejen in v kolikor bi v prihodnosti to tematiko želeli razširiti oziroma nadgraditi, bi razširili nabor ekonomskih dejavnikov tako po tematikah, kot tudi po letih (naprimer predhodna referenduma). S tem bi dobili širši vpogled v pomembnost ekonomije za odločanje volivcev pri zagotavljanju večje neodvisnosti dela države v nekem daljšem obdobju.

8 Viri

1. Antunes, S. F. (2015). The Scottish Referendum 2014: The Political Process Before and After the No Vote. *Observare*, 6(2), 44–60.
2. Beland, D. in Lecours, A. (2016). The 2014 Scottish Referendum and the Nationalism-Social Policy Nexus: A Comparative Perspective. *Canadian Political Science Review*, 10(1), 1–30.
3. Borre, O. (2001). *Issue Voting*. Aarhus Dansk: Aarhus University Press.
4. Cochrane, A. in Kerevan, G. (2014). *Scottish Independence Yes/No*. Gloucestershire: The History Press.
5. Dorussen, H. in Taylor, M. (ur.). (2004). *Economic voting*. London in New York: Routledge.
6. Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper in Row Publishers.
7. Edlin, A., Gelman, A. in Kaplan N. (2007). *Voting as a Rational Choice: Why and How People Vote to Improve the Well-Being of Others* (delovno poročilo, 13562). Cambridge: National Bureau of Economic Research. Dostopno prek <http://www.nber.org/papers/w13562.pdf>
8. Feddersen, T. J. (2004). Rational Choice Theory and the Paradox of not Voting. *The Journal of Economic Perspectives*, 18(1), 99–114. Dostopno prek http://epge.fgv.br/we/Graduacao/EconomiaPolitica/2006?action=AttachFile&do=get&target=feddersen_JE_P_2004.pdf
9. Government of Scotland Statistics (2018a). *Scottish Population Current Estimates for the 2014*. Scotlad: Government of Scotland Statistics. Dostopno prek <http://statistics.gov.scot/slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fpopulation-estimates-current-geographic-boundaries&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fsdmx%2F2009%2Fdimension%23refPeriod=http%3A%2F%2Freference.data.gov.uk%2Fid%2Fyear%2F2014&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2Fage=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fa>

- [ge%2Fall&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2Fsex=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fsex%2Fall](http://statistics.gov.scot/def/dimension/sex)
10. Government of Scotland Statistics (2018b). *Scottish Index of Multiple Deprivation-Employment Indicators 2014*. Scotlad: Government of Scotland Statistics. Dostopno prek <http://statistics.gov.scot/slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fscottish-index-of-multiple-deprivation---employment-indicators&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fcube%23measureType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fmeasure-properties%2Fcount>
 11. Government of Scotland Statistics (2018c). *Scottish Business Site Count for 2014*. Scotlad: Government of Scotland Statistics Dostopno prek <http://statistics.gov.scot/slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fbusiness-site-counts&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fcube%23measureType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fmeasure-properties%2Fcount&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fsdmx%2F2009%2Fdimension%23refPeriod=http%3A%2F%2Freference.data.gov.uk%2Fid%2Fyear%2F2014&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2FindustrySector=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Findustry-sector%2Fall&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2FnumberOfEmployees=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fnumber-of-employees%2Fall&tab=charts>
 12. Government of Scotland Statistics (2018č). *Number of Personal Insolvency for 2014*. Scotlad: Government of Scotland Statistics Dostopno prek <http://statistics.gov.scot/slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fpersonal-insolvency&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fcube%23measureType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fmeasure-properties%2Fcount&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fsdmx%2F2009%2Fdimension%23refPeriod=http%3A%2F%2Freference.data.gov.uk%2Fid%2Fgovernment-year%2F2013-2014&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2FpersonalInsolvency=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fpersonal-insolvency%2Fbankruptcies&tab=charts>
 13. Government of Scotland Statistics (2018d). *Children in Low Income Families for 2014*. Scotlad: Government of Scotland Statistics Dostopno prek <http://statistics.gov.scot>

[/slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fchildren-in-low-income-families&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fcube%23measureType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fmeasure-properties%2Fcount&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2Fage=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fage%2F0-to-19&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2FfamilyType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Ffamily-type%2Fflow-income-family](http://slice?dataset=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdata%2Fchildren-in-low-income-families&http%3A%2F%2Fpurl.org%2Flinked-data%2Fcube%23measureType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fmeasure-properties%2Fcount&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2Fage=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Fage%2F0-to-19&http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fdimension%2FfamilyType=http%3A%2F%2Fstatistics.gov.scot%2Fdef%2Fconcept%2Ffamily-type%2Fflow-income-family)

14. Jackson, B. (2014). The Political Thought of Scottish Nationalism. *The Political Quarterly*, 84(1), 50–56.
15. Levites, B. (2015). The Scottish Independence Referendum and the Principles of Democratic Secession. *Brooklyn Journal of International Law*. 41(1), 373–405.
16. McHarg, A., Mullen, T., Page, A. in Walker, N. (ur.). (2016). *The Scottish Independence Referendum: Constitutional and Political Implications*. Oxford: Oxford University Press.
17. Riker, W. H. (1962). *The theory of political coalitions*. New Haven in London: Yale University Press.
18. Riker, W. H. in Ordeshook, P. C. (1968). A Theory of the Calculus of Voting. *The American Political Science Review*, 62(1), 25–42. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/1953324?seq=1> - page scan tab contents
19. The Scottish Electoral Commission. (2014). *Scottish Independence Referendum: Report on the Referendum held on 18 September 2014*. Scotland: Scottish Electoral Commission Dostopno prek https://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0010/179812/Scottish-independence-referendum-report.pdf
20. Watson, F. (2013). *Scotland from Prehistory to the Present*. Gloucestershire: The History Press,

Priloge

PRILOGA A: Referendumski rezultati po občinskih okrožjih

COUNCIL	ELECTORATE	YES	NO
Aberdeen City	175,745	41.39 %	58.61 %
Aberdeenshire	206,486	39.64 %	60.36 %
Angus	93,551	43.68 %	56.32 %
Argyll & Bute	72,002	41.48 %	58.52 %
Clackmannanshire	39,972	46.20 %	53.80 %
Comhairle nan Eilean Siar	22,908	46.58 %	53.42 %
Dumfries & Galloway	122,036	34.33 %	65.67 %
Dundee City	118,729	57.35 %	42.65 %
East Ayrshire	99,664	47.22 %	52.78 %
East Dunbartonshire	86,836	38.80 %	61.20 %
East Lothian	81,945	38.28 %	61.72 %
East Renfrewshire	72,981	36.81 %	63.19 %
Edinburgh	378,012	38.90 %	61.10 %
Falkirk	122,457	46.53 %	53.47 %
Fife	302,165	44.95 %	55.05 %
Glasgow	486,219	53.49 %	46.51 %
Highland	190,778	47.08 %	52.92 %
Inverclyde	62,481	49.92 %	50.08 %
Midlothian	69,617	43.70 %	56.30 %
Moray	75,17	42.44 %	57.56 %
North Ayrshire	113,923	48.99 %	51.01 %

North Lanarkshire	268,704	51.07 %	48.93 %
Orkney Islands	17,806	32.80 %	67.20 %
Perth & Kinross	120,015	39.81 %	60.19 %
Renfrewshire	134,735	47.19 %	52.81 %
Scottish Borders	95,533	33.44 %	66.56 %
Shetland Islands	18,516	36.29 %	63.71 %
South Ayrshire	94,881	42.13 %	57.87 %
South Lanarkshire	261,157	45.33 %	54.67 %
Stirling	69,033	40.23 %	59.77 %
West Dunbartonshire	71,109	53.96 %	46.04 %
West Lothian	138,226	44.82 %	55.18 %

Vir: (The Electoral Commission 2014)

PRILOGA B: Število prebivalcev po občinskih okrožjih

Populacija	Leto2014
Občinsko okrožje	Število
Aberdeen City	228,920
Aberdeenshire	260,530
Angus	116,740
Argyll and Bute	87,650
City of Edinburgh	492,610
Clackmannanshire	51,190
Dumfries and Galloway	149,960
Dundee City	148,130
East Ayrshire	122,130
East Dunbartonshire	106,710
East Lothian	102,090
East Renfrewshire	92,410

Falkirk	157,690
Fife	367,250
Glasgow City	599,640
Highland	233,080
Inverclyde	79,890
Midlothian	86,220
Moray	94,770
Na h-Eileanan Siar	27,250
North Ayrshire	136,480
North Lanarkshire	338,000
Orkney Islands	21,580
Perth and Kinross	148,930
Renfrewshire	174,230
Scottish Borders	114,040
Shetland Islands	23,220
South Ayrshire	112,530
South Lanarkshire	315,300
Stirling	91,520
West Dunbartonshire	89,710
West Lothian	177,200

Vir: (Government of Scotland Statistics 2018)

PRILOGA C: Nezaposleni po občinskih okrožjih

Nezaposleni	Leto2014	razmerje na 100.000 prebivalcev
Občinsko okrožje	Število	
Aberdeen City	10,290	4495
Aberdeenshire	7,915	3038
Angus	5,900	5053
Argyll and Bute	4,730	5396

City of Edinburgh	28,105	5705
Clackmannanshire	4,315	8429
Dumfries and Galloway	8,965	5978
Dundee City	13,835	9339
East Ayrshire	10,430	8540
East Dunbartonshire	4,420	4142
East Lothian	5,330	5220
East Renfrewshire	3,650	3949
Falkirk	10,825	2314
Fife	25,270	6880
Glasgow City	67,770	11301
Highland	11,710	5024
Inverclyde	7,705	9644
Midlothian	5,340	6193
Moray	4,155	4384
Na h-Eileanan Siar	1,355	4972
North Ayrshire	12,740	9334
North Lanarkshire	29,585	8752
Orkney Islands	790	3660
Perth and Kinross	6,690	4492
Renfrewshire	13,725	7877
Scottish Borders	5,910	5182
Shetland Islands	760	3273
South Ayrshire	7,900	7020
South Lanarkshire	23,935	7591
Stirling	4,885	5337
West Dunbartonshire	8,840	9853
West Lothian	11,885	6707

Vir: (Government of Scotland Statistics 2018)

PRILOGA Č: Število registriranih podjetij po občinskih okrožjih

Število registriranih podjetij	Leto2014	razmerje na 100.000 prebivalcev
Občinsko okrožje	Število	
Aberdeen City	11,300	4936
Aberdeenshire	15,055	5779
Angus	4,350	3726
Argyll and Bute	4,535	5174
City of Edinburgh	20,535	4169
Clackmannanshire	1,290	2520
Dumfries and Galloway	7,405	4938
Dundee City	4,160	2808
East Ayrshire	3,465	2837
East Dunbartonshire	3,135	2938
East Lothian	3,290	3223
East Renfrewshire	2,705	2927
Falkirk	4,355	2762
Fife	10,560	2875
Glasgow City	21,125	3523
Highland	12,565	5390
Inverclyde	1,950	2441
Midlothian	2,465	2859
Moray	3,675	3878
Na h-Eileanan Siar	1,305	4789
North Ayrshire	3,690	2704
North Lanarkshire	8,345	2469
Orkney Islands	1,630	7554
Perth and Kinross	6,875	4616
Renfrewshire	5,240	3008
Scottish Borders	5,705	5003

Shetland Islands	1,560	6718
South Ayrshire	4,075	3621
South Lanarkshire	9,795	3107
Stirling	4,400	4808
West Dunbartonshire	2,135	2379
West Lothian	5,250	2963

Vir: (Government of Scotland Statistics 2018)

PRILOGA D: Število osebnih stečajev po občinskih okrožjih

Število osebnih stečajev	Leto2014	razmerje na 100.000 prebivalcev
Občinsko okrožje	Število	
Aberdeen City	316	138
Aberdeenshire	164	63
Angus	165	141
Argyll and Bute	79	90
City of Edinburgh	422	86
Clackmannanshire	63	123
Dumfries and Galloway	213	142
Dundee City	227	153
East Ayrshire	152	124
East Dunbartonshire	89	83
East Lothian	149	146
East Renfrewshire	102	110
Falkirk	218	138
Fife	592	161
Glasgow City	726	121
Highland	312	134
Inverclyde	86	108
Midlothian	116	135

Moray	84	89
Na h-Eileanan Siar	16	59
North Ayrshire	192	141
North Lanarkshire	467	138
Orkney Islands	11	51
Perth and Kinross	184	124
Renfrewshire	250	143
Scottish Borders	118	103
Shetland Islands	15	65
South Ayrshire	91	81
South Lanarkshire	503	160
Stirling	87	95
West Dunbartonshire	200	223
West Lothian	227	128

Vir: (Government of Scotland Statistics 2018)

PRILOGA E: Družine (z otroki starimi od 0-19 let) z nizkimi dohodki po občinskih okrožjih

družine z nizkimi dohodki	Leto2014	razmerje na 100.000 prebivalcev
Občinsko okrožje	Število (od 0 do 19 leta starosti)	
Aberdeen City	4,340	1896
Aberdeenshire	4,150	1593
Angus	3,155	2703
Argyll and Bute	2,120	2419
City of Edinburgh	13,220	2684
Clackmannanshire	2,310	4513
Dumfries and Galloway	4,775	3184
Dundee City	6,670	4503

East Ayrshire	5,340	4372
East Dunbartonshire	2,145	2010
East Lothian	2,875	2816
East Renfrewshire	1,885	2040
Falkirk	5,400	3424
Fife	14,035	3822
Glasgow City	33,695	5619
Highland	6,085	2611
Inverclyde	3,585	4487
Midlothian	3,290	3816
Moray	2,145	2263
Na h-Eileanan Siar	460	1688
North Ayrshire	6,845	5015
North Lanarkshire	15,060	4456
Orkney Islands	350	1622
Perth and Kinross	3,210	2155
Renfrewshire	6,340	3639
Scottish Borders	3,000	2630
Shetland Islands	315	1356
South Ayrshire	3,730	3315
South Lanarkshire	11,435	3626
Stirling	2,275	2486
West Dunbartonshire	4,545	5066
West Lothian	6,600	3725

Vir: (Government of Scotland Statistics 2018

PRILOGA F: Korelacijska analiza med odstotkom volivcev, ki so na referendumu glasovali ZA in ekonomskimi indikatorji

		Nezaposleni	Registrirana podjetja	Stečaji	Družine z nizkimi dohodki
Odstotek volivcev, ki so glasovali ZA	Pearsonov koeficient korelacije	.675**	-.569**	.556**	.664**
	Signifikanca	.000	.001	.001	.000
	N	32	32	32	32